

Tartu Ülikool
Narva Kolledž
Keeled ja mitmekeelsus

Karina Fjodorova

**UKRAINA ÕPILASTE KOHANEMINE EESTI VABARIIGI HARIDUSSÜSTEEMIS
TALLINNA KOOLIDES**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Elvira Küün

Narva

2024

SISUKORD

SISUKORD	2
ABSTRACT.....	4
SISSEJUHATUS	6
1. TEOREETILINE OSA	11
1.1 Kohanemise mõiste olemus	11
1.1.1 Üldine kohanemise mõiste.....	11
1.1.2 Keeleline kohanemise mõiste	12
1.1.3 Kultuuriline kohanemise mõiste	13
1.1.4 Funktsionaalne kohanemine.....	14
1.1.5 Kohanemisprogramm.....	15
1.1.6 Kohanemise kokkuvõte.....	18
1.2 Migratsiooni mõiste olemus.....	20
1.2.1 Migratsioon.....	20
1.2.2 Eestisse ränne põhjused	22
1.2.3 Tänapäevane Eesti migratsioonipoliitika	23
1.2.4 Eesti haridussüsteem.....	25
1.2.5 Metoodika	26
2 EMPIIRILINE OSA	27
2.1 Intervjuu analüüs ja järeldused	27
2.1.1 Intervjuu käik.....	27
2.1.2 Intervjueerivate andmed	28
2.1.3 Intervjuu läbiviimine ja selle käik.....	29
2.1.4 Õpilaste arv ja koormus	29
2.1.5 Keel ja õpevorm.....	30
2.1.6 Õppetundide maht ja kohtlemine	30
2.1.7 Negatiivsed mõjurid.....	31
2.1.8 Õppemeetodid ja selle liigid	32
2.1.9 Ainete loetelu ja õppevõime hinnang.....	33
2.1.10 Kodutööde tegemine ja lisa õpingud.....	34
2.1.11 Rahulolek ja ettepanekud.....	34
2.1.12 Seisukohtade järeldused.....	35
KOKKUVÕTE	36

ALLKIRI UURIMISTÖÖ KORREKTSUSE JA NÕUETE VASTAVUSE KOHTA.....	38
KASUTATUD KIRJANDUS	39
TEADUSKIRJANDUS.....	39
SEKUNDAARKIRJANDUS.....	40
KASUTATUD ÕIGUSAKTID.....	42
LISA 1	43
LISA 2	44
LISA 3	50
LISA 4	51

ABSTRACT

The topic of this research work is "Adaptation of Ukrainian students in the educational system of the Republic of Estonia in schools of Tallinn".

This topic is relevant, because Estonia's policy agenda essential objective is the integration and adaptation of third-country citizens living in Estonia. In the manor of fact, for more than 20 years in a row, there have been carried out a lot of integration surveys. From these and other studies, the summary is that insufficient knowledge of the Estonian language is one of the main problems to integration. The interest in Estonia among Ukrainian refugees along with the number of differently positioned immigrants is rising very fast, due to the Russo-Ukrainian war, an ongoing international conflict between Russia and Ukraine, which began in February 2014 and escalated February 2022, which in the contrary, has broguht a difficult challenge to the education system of Estonia and the Ukrainian citizens. Due to this the Estonian language training of third-country nationals in the latest time has been heavily invested in through the Estonian state budget and international projects, based on the needs of the target group, which have been studied in several previous studies and the results of which have been taken into account in the development of Estonian language learning.

In this research, the author analyzed the situation with the arrival of Ukrainian military refugees on the territory of Estonia and their adaptation to local standards in the field of education and work, studied and worked out theoretical sources on this topic: politics, terminology, developments, the essence of adaptation, practice on this topic - and concluded that about how Ukrainian students cope with adaptation in the educational system of Tallinn schools. The main focus of this research is to investigate the opinions of teachers in Estonia, and the views of school administrations and the visions of dealing and supporting the Ukrainian students, who have arrived to Estonia, because of the war between Ukraine and Russia, which started 24.02.2022 and is active for more than two years.

The goal for this research is to describe the opinions, along with the expectations, about the ways of teaching and supporting the adaptation of new Ukrainian immigrants in the educational and social system. Additionally to find a way to help the Ukrainian citizens adept faster and smoother to the norms and customs of the Republic of Estonia.

In the course of this work, the author used empirical level research methods: comparison - and theoretical level methods: study. In the empiric (practical) part, based on the studied theory, the author analyzed the data obtained from a survey conducted in Tallinn schools on this topic. The author analyzed the answers received from parents and teachers on the topic of this work and highlighted key points from them. The author of the work came to different conclusions and questions.

The problem is that Ukrainian students are faced with the difficulty of mastering the curriculum due to ignorance of the state language, because of which they cannot fully adapt to the accepted norms of Estonia. After reviewing, analyzing and working through the material of this work, the author of the work came to the conclusion that Estonia has put many resources into the process of helping Ukrainian students with the adaptation of language, studies, understanding of laws, living conditions, accomodations etc. In the conclusion it has brought positive results.

The analysis of this research work made it possible to draw the main conclusion that the research has proven its potential and compelted its goal, by proving that Ukrainian students and teachers are adapting to the changes in their lives and they are managing it with great success. Many different studies, news reports and interviews have showed affirmative results, which direct to the point, that everything what has been done, is done correctly and has potential for success.

SISSEJUHATUS

Igal aastal enne sõda paljud ukrainlased saabusid Eestisse kui uusimmigrandid, kuid seekord on kõik teisiti, kuna 24. veebruaril aastal 2022 tungis Venemaa Ukrainasse 2014. aastal alanud Vene-Ukraina sõja suure eskalatsiooni käigus. Sissetung on tõenäoliselt kaasa toonud üle kümne tuhande surmajuhtumeid mõlemal poolel ja põhjustanud Euroopa suurima põgenikekriisi pärast Teist maailmasõda (What is the Homes for Ukraine refugees scheme and how do you apply?, 2022; Ukrainian exodus could be Europe's biggest refugee crisis since World War II , 2022). 8 miljonit inimest on mai lõpuks riigis ümber asunud ning 8. novembri 2022 seisuga põgenes riigist 7,8 miljonit ukrainlast (Refugees fleeing Ukraine, 2023; Ukraine, other conflicts push forcibly displaced total over 100 million for first time, 2022). Seega on uussaabujate arv, sh varjupaiga taotlejate huvi Eesti vastu kiiresti tõusmas, mis toob väljakutsed Eesti haridussüsteemile.

Pärast Venemaa agressiooni algust Ukrainas 24. veebruaril 2022. aastal, otsustas Euroopa Nõukogu esmakordselt aktiveerida ajutise kaitse direktiivi (2001/55/EÜ) ning pakkuda seeläbi koduriigist lahkuma sunnitud sõjapõgenikele tuge, võimaldades lisaks elamisloale ka ligipääsu tööturule, haridusele ja sotsiaalkaitsele. Eesti kinnitas Ukraina sõjapõgenikele ajutise kaitse andmise 8. märtsil 2022 Vabariigi Valitsuse korraldusega "Ajutise kaitse kohaldamine" (Politsei- ja Piirivalveamet, 2022).

2022. aastal anti Euroopa Liidus ajutine kaitse hinnanguliselt 3 826 620 Ukraina sõjapõgenikule. Kõige enam on Ukraina sõjapõgenikud asunud elama Saksamaale (25,3%), Poola (25,1%) ja Tšehhi Vabariiki (11,3%). Sõjapõgenike suhtarv 1000 elaniku kohta oli suurim Iirimaa (0,9), Eestis (0,9) ja Poolas (0,8). Eestis ajutise kaitse saanud Ukraina sõjapõgenikest moodustavad naised ligi poole (48%), alaealised pea kolmandiku (34%) ning mehed 18% (Ukrainlased Eestis 2022. Aastal, 2023).

Eesti toetab Ukraina sõjapõgenikke, et neil oleks võimalik kiiresti kohaneda ja ise oma eluga hakkama saada, kuni tekib võimalus kodumaale tagasi pöörduda. Kõigil Ukraina kodanikel on õigus Eestis elada, õppida ja töötada. Erinevas staatuses uussaabujate huvi Eesti vastu on tõusmas ja seega suurenev sisseränne on kaasa toonud selle, et Eesti koolidesse tuleb õppima järjest rohkem Ukraina lapsi, kelle kodune keel ei ole eesti keel. See seab suureid väljakutsed Eesti haridussüsteemile.

Probleemiks on see, et suurem osa välismaalt saabunud lapsed ega ka vanemad ei oska eesti keelt, isegi need, kes on varemgi Eestis viibinud. Samuti ei ole õpetajad tuttavad ka saabuva lapse kultuuriga ja teistsuguse õppesüsteemiga. Tihti saadakse laste tulekust teada suhteliselt vähe aega enne Eestisse saabumist. Tänu sellele ei ole õpetajatel võimalust end ette valmistada. Pagulaste lapsed ja uusimmigrantõpilaste vanemad ootavad koolilt paindlikku õppeprotsessi, positiivset suhtumist ning kõrget õppekvaliteeti ja keeleõpet. Võtme sõnaks pere ja kooli vahel on koostöö. Oluline on parandada õpilaste, õpetajate ja lapsevanemate vahelist suhtlust (Kasemets et al., 2013; Kook, 2012).

Käesolev uurimistöö eesmärk on analüüsida 2022/2023 õppeaasta Eestisse sissetulevate ukrainlaste kohanemist Eesti õppesüsteemis. Selle uurimistöö autori põhiline eesmärk on uurida Eestisse sissetulevate ukrainlaste arvamusi ja kogemusi Eesti kohta ja teada saada, kuidas nad saavad hakkama õppimisega Eestis ning kuidas oleks võimalik muuta õppesüsteemi paremaks. Lisaks sellele, soovib autor anda teistsugust ülevaadet Eesti ühiskonnast, elust ja haridussüsteemist.

Uurimistöös autor püüab välja selgitada milline on sissetulevate ukrainlaste motivatsioon Tallinnas eesti keelt, kultuuri, elu tavaid ja reegleid tundma õppida ning nende keeleline ja sotsiaalne kohanemine. Tallinn on Eesti pealinn, kus suurem osa sissetulnud ukrainlasi asub ja seega on tähtis uurida kuidas sissetulnud ukrainlane tunnetab Tallinnas elades eesti keele vajadust. Teiseks eesmärgiks on välja selgitada sissetulevate ukrainlaste hakkama saamine koolides, eesti keele vajadus seoses elutingimustega, osalemine keeltekursustel ning kuidas saadakse vajaminevat informatsiooni.

Töö algab sissejuhatava peatükiga ning oluliste mõistete defineerimisega ja sisaldab palju täpseid statistika andmeid erinevatest valdkondadest. Kahes esimeses peatükis autor annab teoreetilise käsitluse kohanemisest, rändest ning seda mõjutavatest teguritest, migratsiooni põhjustest jne. Kolmandas peatükis tutvustab läbi viidud intervjuud, analüüsib kogutud andmeid ja esitab järeldusi. Selles osas autor vaatlleb eraldi Tallinna Lilleküla Gümnaasiumi Räägu koolis sissetulnud ukrainlaste keelelist ja sotsiaalset kohanemist, lähtudes nende teadmistest-oskustest, käitumisest ja hoiakutest. Selleks oli autori poolt tehtud intervjuud Tallinna Lilleküla Gümnaasiumi Räägu koolis tööpõlsonali vahel. Konfidentsiaalsuse tagamiseks uuritavate nimed olid asendatud pseudonüümidega ja antud nimed ei ole kuidagi seotud uuritava sooga.

Bakalaureustöö teema valikuks on olemas mitmeid põhjusi. Esimene on autori isiklik soov aidata ukrainlastel õppida eesti keelt ning kiiremini, edukamalt ja mugavamalt kohaneda Eestis. See soov tekkis pärast osalemist Eesti Töötukassa programmis, mis aitas ukrainlastel tasuta ja kiiresti õppida eesti keelt, saada eesti keele taset A1/A2 ja soovikorral B1/B2. Teiseks põhjuseks on praegune olukord ning mure, kuidas tagada ukrainlastele ea- ja jõukohane ning kvaliteetne haridus. Kolmas põhjus on see, et antud olukord avaldab otsest ja tõsist mõju haridussüsteemile ning sellega on vaja tegeleda, kuna nende arv moodustab suurt osa Eestis õppijate, vajab rohkem tähelepanu ja lisa uurimist ning igapäevaga sissetulevate ukrainlaste arv kiiresti kasvab.

Käesoleva töö teema aktuaalsust kinnitab see asjaolu, et hetkel Eestis ukrainlaste ränne on suurel tasandil ja tänapäevani see arv muutub suurema poole. Viimaste andemete järgi Eestis on haridusteed jätkanud 8463 Ukraina õpilast (Sisekaitseakadeemia):

- alushariduses 2065 (24%),
- põhihariduses 5511 (65%),
- gümnaasiumis 406 (5%),
- kutsehariduses 481 (6%).

Neist eesti keele õppekeelega hariduses 5338 (63,1%), eesti keelekümbbluse klassis 1104 (13%), venekeelses õppes 1987 (23,5%) ning inglise keelses 34 (0,4%) (Eesti Hariduse Infosüsteem).

Käesoleva uurimistöö plaaniks on anda ülevaade probleemi ajaloolisest tekkimisest ja selle arengust, kohanemise mõiste olemusest ning selle erinevatest liikidest, samuti nende eeldustest, tegevustest ja vajalikkusest, samuti uurida kuidas päris elus kvalifitseeritud tööpersonal lahendab neid küsimusi ja probleeme igapäevaselt, mis on seotud Ukraina õpilaste kohanemisega, kuidas nemad saavad sellega hakkama, mida nemad on välja toonud enda kogemuste baasil, nende kommentaarid jne. Teiseks eesmärgiks on teha kokkuvõtte kogu materjalist ja uurimisest ning pakkuda välja meetmeid, millega saaks kohanemist paremaks muuta ja leida uusi lahendusi viimaste aasta jooksul tekkinud probleemidele.

Oma bakalaureusetöös püüan leida vastused järgnevatele uurimisküsimustele:

- Mida Eesti Vabariik ja seadusandlus on vastu võtnud, et aidata uussisserändajaid adapteeruda ja hakkama saada Eestis elamisega ning õppimisega?
- Kuidas koolid tekkinud olukorraga said hakkama? Kas nende tegevused olid tulemuslikud?

Tänapäevani Eestis pole suures ulatuses uuritud, kuidas välismaa õpilased kohanevad õppesüsteemis (Kook, 2012). Internetikeskkonnas on olemas mitmeid artikleid, seoses selle teemaga, kuid need on mõeldud uusimmigrant-õpilaste, vanemate ja pedagoogide informeerimiseks. Nendes on kirjas kultuuriline kohanemine. Selline informatsioon on puudulik ja ei aita kaasa. Hariduses pööratakse suuremat tähelepanu keelilise kohanemise peale ja seega õpilastele rakendatakse erinevaid tugisüsteeme, neil on ka õppimiserisused, nagu leebem hindamine, erinevad eksamid ja õppekavad.

Töö aktuaalsust näitab ka see asjaolu, et sarnast temaatikat on uuritud erinevatest vaatenurkadest: välismaalaste keelelist kohanemist (Kook, 2012), uusimmigrantõpilaste akadeemilist ja sotsiaalset toimetulekut (Kasemets, Asser, Hannust ja Rahnu, 2013), varjupaigataotlejate elukorraldust (Saar, 2014), pagulaspoliitika poliitilisi diskursusi (Fomotškin, 2014), Eesti elanikkonna hoiakuid (Asser, 2015) ning immigratsiooni teemade avaldumist meedias (Valk, 2015).

Uurimistöö on jaotatud kaheks peatükiks: teoreetiline ja empiiriline osa. Uurimistöö teoreetiline osa on seotud keelelise kohanemise teoreetilise käsitlusega. Empiiriline osa hõlmab intervjuuga saadud andmeid Tallinna Lilleküla Gümnaasiumi Räägu koolist ja nende saadud andmete töötlemine ning üldistamine.

Töö koosneb sissejuhatusest, kahest peatükist, mis on omakorda jagatud alapeatükkideks, kasutatud kirjanduse loetelust, kasutatud normatiivmaterjali loetelust, kasutatud intervjuud ja lisadest.

Autor antud töös kasutas kvalitatiivset uurimismeetodit, uurides ja analüüsid interneti allikaid, Eesti Vabariigi avalikuid andmebaase, teemakohast kirjandust ning intervjuuerides isiklikult kooli õpetajaid, kus õppivad Ukraina õpilased.

Töös on kasutatud kombineeritult järgmisi teadusliku töö meetodeid: andmekogumismeetod, analüütiline ja tulemuste tõlgendamise meetod, poolstruktureeritud intevjuud ja kvalitatiivne uurimisviis. Uurimistöö raames on töö autor kasutanud vastava valdkonda puudutavat eestikeelset ja võõrkeelset teaduskirjandusi.

1. TEOREETILINE OSA

1.1 *Kohanemise mõiste olemus*

1.1.1 Üldine kohanemise mõiste

Kohanemine iseenesest on väga lai mõiste, mis omab mitmeid tähendusi ja kasutatakse erinevates teadvuste valdkondades, nagu kultuur, bioloogia, poliitika, sotsioloogia jms, kus seda terminit kasutatakse oma eesmärgipäraselt, omab enda mõistet, kuid aluspõhimõtte on igas teadusalas sama – adaptatsioon/adapteeerumine, mis tähendab millegagi või kellegagi sobima hakkamine, harjumine, millegi või kellegi omaksvõtt (Eesti keele seletav sõnaraamat, 2022).

Käesoleva töös kohanemist käsitletakse kui protsessi, mille käigus riiki ümberasunud uussisserändajad kohanevad uue keskkonna ja vastuvõtva ühiskonnaga. Protsessi iseloomustab teadmiste ja oskuste omandamine, mis aitab uues keskkonnas toimida nii igapäevaelu puudutavas valdkonnas (näiteks: elukoha leidmine, kooli- ja lasteaiakohad, maksud, tervishoiu- ja sotsiaalteenused, keeleõppe võimalused jne), riigi toimimist puudutavas valdkonnas (näiteks: ühiskonna korraldus, seadusandlus, riigi toimimispõhimõtted, teise riigi kodakondsusega isikute õigused ja kohustused, elamisloa ja elamisõigusega seonduv jne) kui ka kultuurilises valdkonnas (näiteks: esmane arusaam vastuvõtva ühiskonna alusväärtustest, kultuurilistest tavadest, esmatasandi keeleõpe jne) (Kultuuriministeerium, 2022).

Inimeste kohanemisvõime on kõikidel erinev ja läbib omamoodi. Sattudes uude keskkonda, tavaliselt iga inimene tunneb ebamugavust, kuna esineb ebakindlus uue keskkonna tunnustatud reeglite ja tavade osas, mis endale järel toodab inimese endassesulgumist. Teise riigi emakeelega õpilane võib sattuda hätta ja seega vajada suuremat kohanemisvajadust. Keeleline kohanemine, uude sotsiaalsesse ja füüsilisse keskkonda sisenemine, kus kehtivad teised kirjalikud kui ka suulised reegleid, kultuuriline kohanemine, mis võib olla seotud nii rahvuskultuuriga kui ka koolikultuuriga, mis riigiti erineb (Kook, 2012).

Teise riiki elama asumine, teise kooli õppima asumine tähendab üldjuhul, et selles konkreetses keskkonnas ei ole õpilasel tuttavaid/sõpru, tema keeleoskuse tase ei vasta standarditele, mille tõttu ei ole võimalik luua sotsiaalseid suhteid, mis järelalusena tekitab inimeses sotsiaalset üksiolekut, mõjutades motivatsiooni ning õpitahet. Lisaks võib tekkida olukord, kus õpilane võib tunda ebamugavust ja olla oma vanemate peale vihane või ka solvuda, sest nende tahtel tuli tuttavatest/sõpradest, endistest klassikaaslastest lahkuda jne (Soll, Palginõmm, 2011).

Selle tulemusena võivad tekkida kohanemiskasutused, mis avalduvad erinevalt. Näiteks võivad mõned õpilased tähelepanu saavutamiseks ja enesekehtestamise eesmärgil rikkuda kooli distsipliini, teha pahandusi või üldse mitte osaleda õppetöös ja ignoreerida seda. Samuti mõni õpilane võib tõmbuda endasse, suhelda väga vähe, väiksemad lapsed ei pruugi üldse rääkida, mis on samuti tingitud kultuuri šokist ja mis võib tekkida, kui laps satub tundmatusse keelekeskkonda. Õpilase kohanemise sisukohast on see eelkõige vajalik, et vanemad oleksid teadlikud kooli nõuetest, võimalustest. Välisriigist saabunud õpilaste vanematele on kindlasti vajalik õppekava nõuete ja hindamis põhimõtete, haridusvalikute jms tutvustamine, sest ka sellest sõltub lapse akadeemiline edukus ja sotsiaalne kohanemine. Oluline on tagada kõik võimalused iseseisvaks toimetulekuks ja heaoluks kõigile, olenemata nende päritolust ja emakeelest, et nad saaksid osaleda aktiivselt ühiskonnaelus, jagada rahva ja demokraatlikke väärtusi ning ühist kultuuriruumi ning tunda ühtekuuluvust (Soll, Palginõmm, 2011)..

1.1.2 Keeleline kohanemise mõiste

Keelelise kohanemisel tähtsaim moment on kohaliku riigikeele oskamine. Keelelise kohanemisel on oma eripärasid. Esiteks keele kommunikatiivseid funktsioone käsitletakse üldiselt, kuid konkreetselt vaadetakse õpilase, kooli ja ühiskonna erinevaid rolle keelelise kohanemise kujunemisel (Kook, 2012).

Keeleline kohanemine ei tähenda selles kontekstis otseselt grammatika või sõnavara aspekte, vaid kõneetiketti ja stiilitaju, mida ei ole võimalik paari tunniga ära õppida, vaid aja jooksul omandada.

1.1.3 Kultuuriline kohanemise mõiste

Kultuuriline kohanemine võib olla kahteline. Ühest küljest tähendab see teistsugust etnilist ja/või rahvuslikku konteksti, kus on erinevad ajakäsitus, väärtused, suhtlemisviisid, ruumikäsitus, kombed, traditsioonid jne. Teisest küljest, Kultuuriministeeriumi mõistes, kultuuriline kohanemine on protsess, mille käigus riiki ümberasunud uussisserändajad kohanevad uue keskkonna ja vastuvõtva ühiskonnaga.

Protsessi iseloomustab:

- teadmiste ja oskuste omandamine, mis aitab uues keskkonnas toimida nii igapäevaelu puudutavas valdkonnas (näiteks elukoha leidmine, kooli- ja lasteaiakohad, maksud, tervishoiu- ja sotsiaalteenused, keeleõppe võimalused jne)
- riigi toimimist puudutavas valdkonnas (näiteks ühiskonna korraldus, seadusandlus, riigi toimimispõhimõtted, teise riigi kodakondsusega isikute õigused ja kohustused, elamisloa ja elamisõigusega seonduv jne)
- kultuurilises valdkonnas nagu esmane arusaam vastuvõtva ühiskonna alusväärtustest, kultuurilistest tavadest, esmatasandi keeleõppe jne (Kultuuriministeerium, 2023. Kohanemine, 2023).

Kultuuri kontekstis tähendab kohanemine, et inimene on võimeline kohandama oma käitumist nii, et saaks teises kultuuris ilma konfliktideta toimida. Ta ei võta teise kultuuri tavasid omaks, kuid vajaduse korral suudab neid arvestada (Pajupuu, Hille. 2000, lk. 16).

Kõik algab funktsionaalse kohanemisest, mis reeglina kestab kuni 2 aastat. Antud juhul inimene omab esimeseid teadmisi ja kokkupuuteid kultuuriga, kus ta peab endale selgeks tegema algtasemel keelelise, käitumusliku ja kultuurilise pädevuse. Arvestama peab sellega, et oma esmane kultuur on domineeriv, seega paljudel jäävad alles väljakujunenud suhtlusharjumused ja käitumisnormid, mille tõttu inimesed seisavad vastu uuele kultuurile ja nad siiski muutuvad eraldiseisvaks ja kujutavad oma ühiskonda võõras ühiskonnas (M. Rannut jt. 2003, lk. 69–70).

1.1.4 Funktsionaalne kohanemine

Jägrmine etapp, kus toimub uue kultuuri väärtuste ja integratsiooni normide aktsepteerimine, mille käigus omandatakse sihtkeele kasutamise pädevust erinevates funktsioonides ja tullakse toime sihtkultuuris. Selle protsessiga samaaegselt toimib dekulturatsiooniprotsess lähtekultuuri suhtes ehk moment, kui teatud määral lähtemaa kultuuri normide ja väärtushinnangute arvelt toimub sihtkultuuri normide ja väärtushinnangute omandamine (Rannut, M., Rannut, Ü. & Verschik, A., 2004, lk. 75, 78).

Kanada psühholoog John W. Berry, on uurinud ökoloogiliseid ja kultuuriliseid mõjud käitumisele ning sisserändajate ja põlisrahvaste kohanemine pärast kultuuridevahelist kontakti (Cross-Cultural Psychology: Research and Applications, 1992). Tema akulturatsiooni teooria kohaselt on funktsionaalse kohanemise etappil 4 vormi:

- Integratsioon;
- Separatsioon;
- Marginalisatsioon;
- Amalgeerumine.

Integratsioon – kohanemismvorm, mille puhul õpitakse põhirahvuse keelt ja kasutatakse seda laiemates ühiskondlikes suhetes. Säilib ka oma kultuur, mida kasutatakse perekonna ringis ja rahvuskaaslastega suheldes. Erinevus ülejäänud elanikkonnast kohanemise käigus väheneb ning viib pingele- ja konfliktivabale suhtlemisele (M. Rannut jt 2003).

Separatsioon – kohanemismvorm, mille korral kontaktide olemasolu põhirahvusega ei oma tähtsust, kuna inimene üksnes rõhutab oma rahvuskultuuri väärtusi ja vastandab ennast kohalikule keelele ja kultuurile. Sellisel juhul toimib kahe rahvuse paralleelne koeksisteerimine, kus omavahelised kontaktid on minimaalsed (Tammaru, 2007).

Marginalisatsioon – kohanemise vorm, mille korral ei looda kontakte põhirahvusega, ei õpita ära põhirahvuse keelt, kuid samas kaotatakse sidemed ka oma rahvuskaaslastega ehk üldiste ühiskondlike suhete kaotamine, apaatia ja tõrjutustunne (Tammaru, 2007).

Amalgeerumine – kohanemise vorm, mille korral esineb kokkusulamine ehk moment, kui kultuurid ja rassid segunevad ja moodustavad uut tüüpi kultuurid ja rassid. (Maricopa Community Colleges. Berry's model of Acculturation). ehk üldiste ühiskondlike suhete kaotamine, apaatia ja tõrjutustunne (Tammaru, 2007).

Neid isikuid saab jagada kahte gruppi: vabatahtlikud ja mittevabatahtlikud. Vabatahtlikud ei vastandu intgratiivselt kohalikule keelele ja kultuurile, suhtlevad meelsasti kohalike elanikega ning suudavad omandada sihtkeele- ja kultuuri pädevuse, säilitades samaaegselt suure osa lähtema kultuurist. Mittevabatahtlikud lähenevad integratsioonile nii, nagu oleks neil võimalik valida üksnes assimilatsiooni ja opositsiooni vahel mistõttu nende eesmärgiks on opositsioonilise kultuuri loomine ning enda vastandamine kohalikule elanikkonnale (M. Rannut, Ü. Rannut, 2004).

1.1.5 Kohanemisprogramm

Euroopa Liidu välisvahendite toel viiakse ellu projekti „Uussisserändajate kohanemise toetamine“, mille eesmärk on Eestisse elama asunud uussisserändajate sujuv kohanemisprotsess, nende konkurentsivõime tõstmine Eesti ühiskonnas, sh tööturul, elukestvas õppes ning kodanikuühiskonnas. Euroopa Liidu liikmesriikides on kohanemisprogrammi põhikomponendid keeleõpe, erialane täiendamine või ümberõpe ning kodanikuõpetus. Kohanemisvaldkonda rahastatakse 85% ulatuses Euroopa Liidu struktuurivahenditest ja 15% ulatuses riigieelarvest. Kohanemisprogrammi rahvusvahelise kaitse moodulit rahastab Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifond (AMIF) ning Eesti Vabariigi Siseministerium (Kultuurministerium, 2023).

Ka Eestis on väljatöötatud kohanemisprogramm, milles pakutakse riiki sisseelamiseks esmavajalikku tugiteenust, korraldatakse baaskoolitusi, keelekoolitusi ja toimub ettevalmistus tööle rakendumiseks. Täpsemalt sisaldab tugiteenus näiteks abi teabeotsingutel, eluaseme leidmisel, tervishoiu- ja sotsiaalteenuste saamisel, haridus- ja

kutseõppeteenuste saamisel ning argipäevategevustes nagu panga-, ostu- jm toimingutes (MISA. Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutus Meie Inimesed).

Kohanemisprogrammis on võimalik tasuta osaleda kõigil alla viie aasta Eestis elamisloa või elamisõiguse alusel elavatel välismaalastel (Kultuuriministeerium, 2023).

Eestis elavate kolmandate riikide kodanike kohanemine ja siin elavate inimeste lõimimine on Eesti poliitilises tegevuskavas olnud tähtsateks eesmärkideks. Seda ilmestab fakt, et Eesti ühiskonna lõimumismonitooringuid on läbi viidud juba üle 20 aasta. Monitooringutest ja teistest uuringutest on järjepanu selgunud, et eesti keele puudulik või ebapiisav oskus on üks peamisi tegureid Eesti ühiskonda lõimumisel. Seetõttu ongi kolmandate riikide kodanike eesti keele õppesse panustatud palju nii Eesti riigi eelarvest kui ka rahvusvaheliste projektide kaudu. Keeleõpe peab aga ennekõike lähtuma sihtrühma (praktilistest) vajadustest, mida on proovitud selgitada ka paljude varasemate uuringutega. Nende tulemused on andnud sisendi eesti keele õppe järjepidevaks arendamiseks Eestis (Eesti keele õpe kolmandate riikide kodanikele mõju-uuringu aruanne, 2022).

Eesti kohanemisprogrammi eesmärk on toetada Eestisse elama asuvate välismaalaste kiiret ja mugavat kohanemist kohaliku eluoluga ning esmaste, iseseisvaks toimetulekuks vajalike, teadmiste ja oskuste omandamist. Oluline on, et kohanemist toetava info toel saavad uussisserändajad osaleda Eesti ühiskonnas, sh tööhõives, elukestvas õppes ja kodanikuühiskonnas. Tähtis on soodustada ka uussisserändajate esmase eesti keele oskuse omandamist, mis aitab neil kohalikus ühiskonnas ja inforuumis paremini toime tulla. Edukas kohanemine aitab vältida siia elama asunud välismaalase isoleerumist kohalikust kultuuriruumist ning toetab nende hakkama saamist ja võimekust panustada majanduse ja ühiskonna arengusse uues asukohariigis (Kultuuriministeerium, 2023; Kohanemisprogramm, 2023).

Kohanemisvaldkonna arendamiseks viib Kultuuriministeerium ellu kolme põhitegevust:

- kohanemisprogramm Settle in Estonia;
- tugivõrgustike kontseptsiooni väljatöötamine ja rakendamine, sh kohanemist toetavate teenuste arendamine;
- infoplatvormi www.Settleinestonia.ee avaneb uues vahekaardis ja selle tugiteenuste väljatöötamine ja rakendamine (Kultuuriministeerium, 2023).

Erinevatest koolitustest koosnev programm Settle in Estonia annab ülevaate Eesti riigi ja ühiskonna toimimisest ning igapäevasest elukorraldusest. Programmist saab infot Eestis töötamise ja ettevõtluse, õppimise, teadusega tegelemise ning pereeluga seotud teemadel ning lisaks saab õppida ka algtasemel eesti keelt (A1 ja A2). Samuti saab osaleda aruteludes, jagada enda kogemusi ning leida vastused Eestis kohanemisega seotud olulisemates küsimustes. Kõik koolitusmoodulid sisaldavad praktilisi elulisi näiteid, mis aitavad õpitut paremini mõista ning omandatud teadmisi igapäevaelus rakendada. Programmis osalemine on uussisserändajale vabatahtlik (välja arvatud rahvusvahelise kaitse ja ajutise kaitse saajad) ning osalejale tasuta (RT I, 22.08.2014, 5).

Koolituste pakkumisega alustati 2015. aastal ja hetkeseisuga on erinevatel koolitustel osaletud üle 11 000 korra. Kõige populaarsemad koolitused on keeleõpe, baas-, töö- ja ettevõtlusmooduli koolitused (Kultuuriministeerium, 2023; Kohanemisprogramm, 2023).

Nimetatud tegevuste abil on soov saavutada olukord, kus tagatud on uussisserändajate efektiivne kohanemine, millele saab järgneda tulemuslik uussisserändajate, aga ka teisest rahvusest püsielanike lõimumine Eesti keele-, kultuuri- ja väärtusruumiga. Oluline on saavutada koostöös valdkonna partneritega olukord, kus kohanemis- ja lõimumisteenused on inimesekesksed ja koordineeritud, toetades seeläbi laiemalt ka Eesti majanduse arengut, ühiskonna sidusust ning panustades ka siseturvalisusse.

1.1.6 Kohanemise kokkuvõte

Sisserändajate kohanemisprobleem on kahtlemata mitmetahuline ja mõjutab kõiki peamisi isiksuse valdkondi: emotsionaalset, kognitiivset, käitumuslikku, motivatsiooniga seotut ja kommunikatiivset (Triandis, 1994). Kohanemist mõjutavad mitmed tegurid. Nendeks võivad olla eelarvamused rändajate suhtes ja nende diskrimineerimine, isiklikud kontaktid rändajate ja kohaliku elanikkonna vahel, rändajate paiknemine, kohanemismotivatsioon, hoiakud, tööhõive, eluaseme tüüp, emotsionaalsed häired, mis omamoodi võivad väljenduda üsna erinevates käitumuslikes ilmingutes ükskõiksusest, depressioonist, eluhoovi kadumisest, letargiast, apaatiast kuni ärrituvuse, agressiivsuse, kontrollimatute vihapurseteni. Selle tulemusel võib väheneda püüdlus eesmärkide poole ja seega enesehinnang võib järsku langeda; raske on taluda võimetust oma vajadusi rahuldada. Emotsionaalsed ja motivatsioonihäired võivad põhjustada kognitiivseid probleeme. Põhilised kognitiivsed protsessid võivad toimida halvasti: tekkida võib mäluhäireid, tähelepanu hajumist ja kõrvalekaldumist, häiritud tajumist (nt aja tajumine) ja mõtlemishäireid. See raskendab suhtlemist nii pereliikmete kui ka teistega, nii oma kultuuri esindajatega kui ka väljastpoolt seda (Perelõgina ja Motovõlets, 2016).

Oluliselt raskendab kohanemist ka see, et ei osata keelt ja protestitakse selle õppimise vastu. Vanematel on raske ülesanne. Nad tahavad tõesti lapsi aidata, kuid ei suuda seda alati täielikult teha, sest nad ise kogevad mitmesuguseid negatiivseid emotsioone ja tundeid, kohanemiskraskusi ning leinavad kodu kaotust. Vanemad jätaavad laste eest hoolitsedes tihtipeale iseennast unarusse, kuid tähtis on hoolitseda ka oma enesetunde eest (Tervise Arengu Instituut, 2023).

Kokkuvõtlikult kohanemine on keeruline protsess, mille käigus vähemuse liikmed (uussisserändajad) teadvustavad endale domineeriva kultuuri norme ja väärtusi, kuid ei tarvitse tingimata muuta oma norme ja väärtusi (Hess, Beth B; Markson, Elizabeth W; Stein, Peter J, 2000, lk. 144). Seega uussisserändajad kohanevad uue keskkonna ja ühiskonnaga, kus nad on peavad adapteeruma ja muutma mõningaid asju enda elus. Nende eduka kohanemise üks olulisemaid tegureid on vastuvõtva riigi nii informatiivne kui ka materiaalne toetus.

Rändetrendid on ajaga muutunud ning parema poole. Seda näitab see asjaolu, et inimesed on muutunud üha mobiilsemaks ja seeläbi asub ka Eestisse elama rohkem inimesi kui siit lahkub. Tänapäeva Eestist on kujunenud riik, kus elab erineva etnilise, kultuurilise ja keelelise taustaga inimesi. Sellest tingituna on kasvanud ka kohanemisvaldkonna arendamise ja võimestamise vajadus poliitika kujundamise tasandil (Vabariigi Valitsus, 2020).

Seda protsessi iseloomustab teadmiste ja oskuste omandamine, mis omakorda aitavad uussisserändajadel täielikult adapteeruda teises riigis, tänu millele nad saavad hakkama tava eluga ja uue riigi ning rahva vastuvõetud normidega ning tavadega.

1.2 Migratsiooni mõiste olemus

1.2.1 Migratsioon

Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni andmetel ei eksisteeri täpne definitsiooni sõnale "migrant" (International Organization for migration, 2023). Migrandi mõistet kasutatakse üldiselt kõikides olukordades, kus on tegemist püsiva elukoha vahetusega. Selle all saab mõista inimeste füüsilist liikumist ühelt alalt teisele ning see võib olla üle pikkade distantside või suurtes rühmades.

Ühinenud Rahvaste Organisatsioon (ÜRO) defineerib migranti kui isikut, kes on resideerinud võõrriigis üle ühe aasta, olenemata selle põhjustest, kas vabatahtlikult või sundkorras ning olenemata rände ühekordsusest või regulaarsusest. Sellise definitsiooni kohaselt ei ole migrandid need, kes reisivad lühiajaliselt turistina või ärimehena (International Organization for migration, 2023).

Rännet iseenesest on võimalik jagada kaheks kategooriaks. Siseränne ehk riigisisene, mis on riigi piirides, mille alla kuulub kolimine maalt linna, linnast maale, linnadevaheline ja maalt maale ning välisränne ehk rahvusvaheline ränne, mis võib olla vabatahtlik või sundränne. Vabatahtlik ränne tuleneb isiku soovist asuda elama teise kohta ning on võimalus igal ajal tulla tagasi. Tava näide selle kohta on tööränne, pereränne ja õpiränne. Sundränne põhjusteks suuremas osas tuleb mingi teguri pärast. Need võivad olla sõda, poliitiline või usuline tagakiusamine, loodusõnnetused, katastroofid, nälg ja/või vaesus. Rännet saab liigitada püsirändeks ja pendelrändeks (Euroopa Parlament, 2023).

Esimese puhul, kus inimesed ümber asuvad ühest piirkonnast teise ning see on kas alaliselt või pikaajaliselt ning selle antud juhul see võib olla nii siseriiklik kui ka rahvusvaheline ümberasumine (Integratsiooni Sihtasutus, 2019).

Teise puhul on tegemist inimeste pideva ja lühiajalise liikumisega (nt. iga päev, mitu korda nädalas, kuus või sesoonides) oma alalisest elukohast teise piirkonda ja tagasi (nt. töö, õppimine). Selle juhul on ränne enamasti riigisisene, kuid võib esineda ka piiriülene pendelränne (Integratsiooni Sihtasutus, 2019).

Rände põhjusi võib käsitada tõuke-ja tõmbeteguritena. Tõuketegurid mõjutavad inimesi lahkuma alaliselt elukohalt, kuid tõmbetegurid mõjutavad minna uude kohta elama. Tänapäeval rändavad inimesed rohkem kui kunagi varem. Suurim põhjus on soov oma majanduslikku olukorda parandada ja seega liigutakse vähem arenenud riikidest rohkem arenenud riikidesse (Kultuuriministeerium, 2023)..

Uussisserändajate näol on tegu nii Euroopa Liidust kui ka teistest riikidest Eestisse tulnud töötajate, varjupaigataotlejate, pagulaste või migrantide lastega, kes soovivad alustada õpinguid Eesti koolis ning on elanud siin vähem kui viis aastat (Siseministeerium, 2016). Termin “uussisserändaja” võeti kasutusele alates 2015. aasta oktoobrist ning see asendab varem käibel olnud “uusimmigranti” (Innove, 2016). Tänapäevast termin “uussisserändaja” tähendab inimest, kes on vähem kui viis aastat Eestis seaduslikult elanud, kellele on antud Eesti tähtajaline elamisluba välismaalaste seaduse alusel või välismaalane rahvusvahelise kaitse andmise seaduses sätestatud alusel, Euroopa Liidu kodanik ja tema perekonnaliige, kes on omandanud või kellele on antud Eestis tähtajaline elamisõigus Euroopa Liidu kodaniku seaduses sätestatud alusel. (Kultuuriministeerium, 2023).

Eesti Hariduse Infosüsteemi kasutusjuhendis defineeritakse uussisserändajana õpilast, kes on saabunud Eestisse Euroopa Liidust või kolmandatest riikidest ning on elanud või viibinud Eestis vähem kui kolm aastat (Eesti Hariduse Infosüsteem, 2016).

Maailmas valitseb suur erinevus sissetulekute vahel. Ühe töö hind ning ka tingimused võivad erinevates riikides suures määras erineda üksteisest. Kõrgepalgalistes riikides igal ajahetkel leidub töökohti, ainuke puudus on tööliste oskus ja professionaalsus. ÜRO pagulasagentuuri hinnangul elab tänapäeval väljaspool oma kodumaad üle 215 miljoni inimese, s.o. 3% maailma rahvastikust. Neist 88 miljonit on elukohta vahetanud majanduslikel põhjustel, 20 miljonit inimest on põgenenud vägivalla või looduskatastroofide eest ja 17 miljonit on poliitilised põgenikud (Ainsaar, 2013, lk. 38).

1.2.2 Eestisse ränne põhjused

Esimene põhjus miks nii palju rändajaid tuleb Eestisse, on see, et sisserändajad said kõik kuni 2000. aastani taotleda elamisluba kvoodi alusel, mis moodustas 0,1% Eesti rahvastikust. Alates 2000. aastast said kvoodivabalt elamisluba taotleda Eesti kodanike abikaasad. Alates 1.oktoobrist 2002 võisid sisserännu piirarvu väliselt elamisloa saada nii Eesti kodaniku kui Eestis alaliselt vähemalt viis aastat elanud välismaalase abikaasa, alaealised või täiskasvanud lapsed, vanemad ja vanavanemad ning eestkostetavad (Niitsoo, 2008, lk. 119).

Alates 2006. aastast, mil võeti vastu Euroopa Liidu kodaniku seadus, saavad Euroopa Liidu kodanikud lihtsamalt Eestisse elama asuda. Viieaastase elamisõiguse saamiseks tuleb neil registreerida oma elukoha Eesti rahvastikuregistris. Koos Euroopa Liidu kodanikuga saavad elamisõiguse ka tema pereliikmed (RT I, 31.01.2020, 13).

2013. aasta Välismaalaste seaduse muudatustega laiendati sisserände piirarvu alt vabastatud välismaalaste nimistut. Enam ei lähe piirarvu alla välistudengid, kes soovivad pärast õpingute lõppemist Eestisse tööle jääda ja teadustöötajad. Samas saavad seaduse muudatuse kohaselt kvalifitseeritud töötajad oma lähipere endaga Eestisse koheselt kaasa tuua ja neile ei kohandu välismaalase eelneva vähemalt kaheaastase Eestis elamise nõuet (RT I, 11.03.2023, 40).

Tänapäeval on olukord muutunud. Suurem osa Ukrainlasi saavad Eestise tänu ajutise kaitsele ja need, kes enne sõda olid siin, ei saa hetkel tagasi minna Ukrainasse ning nemad saavad endale elamisluba läbi rahvusvaheline kaitse (Politsei- ja Piirivalveamet, 2023).

Alates 9. märtsist 2022 jõustub Vabariigi valitsuse korraldus, millega saavad sõja eest Eestisse tulnud Ukraina kodanikud ja nende pereliikmetele taotleda ajutist kaitset. Ajutine kaitse on aastane elamisluba, millega saame Ukraina kodanikele ja nende pereliikmetele pakkuda turvatunnet ja sotsiaalseid garantiisid. Pärast ajutise kaitse taotlemist saavad sõjapõgenikud endale sarnased õigused nagu on Eesti elanikel –

näiteks õigus siin õppida, töötada ja seeläbi saada ka ravikindlustus (Politsei- ja Piirivalveamet. Ajutine kaitse Ukraina kodanikele ja nende pereliikmetele, 2023).

Alates 2023 jaanuarist saavad Ukrainlased esitada ajutise kaitse elamisloa pikendamise taotluse kolm kuud kuni üks kuu enne elamisloa kehtivuse lõppu Politsei- ja Piirivalveameti iseteeninduses (Politsei- ja Piirivalveamet, 2023).

Teine põhjus, miks suurem osa Ukrainlasi valib Eestit, on vene keele suur levik Eestis. Vene keel on Eestis ametliku staatusega, kuid laialdaselt kasutusel olev keel. 2019. aasta arvestuslikel andmetel oli see ligi 381 600 inimese emakeeleks (REGREL. Eesti registrites on info rahvuse ja emakeele kohta olemas, 2019). Samuti Ukrainas vene keel on kõige levinum keel peale emakeelt (A Tense and Shifting Balance: Bilingualism and Education in Ukraine. In Aneta Pavlenko (ed.). Multilingualism in Post-Soviet Countries. Multilingual Matters, 2008).

Enne sellele küsimuse vastamist, oleks vaja ennem vaadata üle põhjuseid, mille pärast Ukraina sõja põgenikud saabutavad Eestisse.

1.2.3 Tänapäevane Eesti migratsioonipoliitika

Alates 1. september 2013. aasta jõustunud Välismaalaste seaduse (VMS) muudatusest on Politsei ja Piirivalveamet (PPA) kohustatud suunama välismaalase osalema kohanemisprogrammis. Kuid ka PPA teenistujatel puuduvad andmed kohanemiskoolituste toimumise kohta.

Sõda tõttu ja suure hulga inimeste põgenemisega Politsei- ja Piirivalveameti peadirektori korraldusega anti Ukraina kodanikele Eestisse saabumiseks ja ajutiseks viibimiseks seaduslik alus. Seega tekkinud olukorraga, Eestisse hakkasid suures koguses rändama Ukrainlasi, kes põgenevad sõja pärast, mis omakorda tõi vajaduse pakkuda kohanemiskoolitust ja seda täpsemalt läbi uurida, teha järeldusi, parandusi ning muudatusi (Sisekaitseakadeemia, 2023).

Statistikaameti andmetel (Statistikaamet, 2023) elas 1. Jaanuari 2023. aasta seisuga Eestis 1 357 739 inimest, mis on 2% ehk 25 943 võrra suurem arv kui aasta tagasi. Seadusliku rände alusel saabus Eestisse 42 022 inimest ning lahkus 10 422. Riiki saabunutest 75% olid Ukraina kodanikud. Esmakordselt sel sajandil ületas naiste osakaal sisserändajatest meeste osakaalu.

Kui varasematel aastatel moodustasid Ukraina kodanikud kehtivatest tähtajalistest elamislubadest keskmiselt 28% (Statistikaamet, 2023), siis seoses Venemaa agressiooniga Ukrainas ja Euroopa Nõukogu otsusega kohaldada Ukraina sõjapõgenike suhtes ajutist kaitset, on Ukraina osakaal 2022. aastal kasvanud enam kui viis korda ning moodustab kehtivate tähtajaliste elamislubade koguarvust 64% (Sisekaitseakadeemia, 2023).

Varasematel aastatel väljastati Ukraina kodanikele tähtajalisi elamislube enam töötamiseks või elama asumiseks abikaasa juurde, 2022. aastal aga ajutise kaitse alusel. Pikaajaliste elamislubade hulk on veidi kasvanud, kuid keskmiselt moodustavad Ukraina kodanikud 3% kõikidest pikaajalise elamisloa saajatest. (Ukrainlased Eestis 2022. Aastal, 2023).

Rahvusvahelise kaitse ja ajutise kaitse saajad on välismaalased, keda on tunnustatud kas pagulasena või täiendavakaitse saajana ning kellele on antud Eesti elamisluba. Rahvusvahelise või ajutise kaitse saanud pere õpilast eristab uusimmigrandist see, et ta saab keeleõppeks lisatoetust Sotsiaalministeeriumist. Eestis reguleerib rahvusvahelise kaitse omistamist “Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadus”.

Iga Eesti omavalitsus peab tagama koolikohustuslikule isikule, kelle elukoht asub selle valla/linna territooriumil, võimaluse omandada põhiharidus. Seega on omavalitsuse otseseks ülesandeks tagada rahvusvahelise kaitse saanute lastele koolikoht (Riigikontroll, 2016, lk. 15).

1.2.4 Eesti haridussüsteem

Eestis haridus on õigus, mis on tagatud ühiskonnas Eesti Vabariigi põhiseaduse (RT I, 15.05.2015, 2) ja Haridusseaduse alusel. Kõikide õpilaste vahel on see võrdne ehk kõigil on võimalus saada kvaliteetset tasuta haridust sõltumata nende emakeelest või kodakondsusest (Haridus- ja Teadusministeerium, 2022). Seega ka uussisserandaja vastuvõtmine õpilasena toimub analoogselt kui tava Eesti õpilasel.

Esimesel kohtumisel selgitatakse, kust õpilane on tulnud, milline on tema haridustase, mis keeli ta valdab, milline on tema kirjaoskus, tervislik seisukord, kuidas toitub, millised on vanemate arusaamad ja ootused lapse haridusele ning koolile jne (Soll, 2007). Järgmisena õpilasele ja tema vanematele tutvustatakse koolikorraldust – õppekava, päevakava, kooli sisereegleid, ruume, kooli hoonet, sööklad, raamatukogut, õpilasi ja õpetajaid ning tööp personali (RT I, 11.03.2023, 76). Kuna on olemas vajadus ja kohustus õppida eesti keelt, siis Eesti riik koos kohaliku omavalitsusega on uussisserändajate jaoks loonud eesti keele õppimiseks ja rahvuskultuuri tundmaõppimiseks vajalikuid tingimusi (Kultuurministeerium, 2023).

Esimesena otsustatakse, mis klassi panna õpilast. Tihti õppenõukogu otsusega õpilast pannakse klass allapoole, kuna siis tekkib võimalus parema kohanemiseks. Sisseelamisperiood võib varieeruda. See võib olla poolest aastast kuni aastani ning suuremas osas sõltub õpilase kogemustest ning sotsiaal-psühholoogilisest kohanemisest (Soll & Palginõmm, 2011). Kohanemisperioodil pööratakse tähelepanu õpilase oskustele ja teadmistele ning tuuakse välja õpilase vajadusi. Seega vajadusel rakendatakse individuaalset õppekava, integreeritud keele ja aineõpetust. Sellega jälgitakse õpilase arengut ning hiljem teavitakse õpilase vanemaid, kuna koostöös vanematega omab suurt tähtsust. Tähtis on informatsiooni vahetamine kooli ja vanemate vahel, ehk info selle kohta, mida õpitakse, millised on olnud edusammud, kus esinevad probleemid jne (Soll, 2007; Soll & Palginõmm, 2011).

Eduka protsessi loomiseks korraldatakse kooli poolt keele- ja kultuuriõpet, koostatakse vajalikes keeltes infomaterjale, antakse lisa võimalusi õppimiseks jne. Kogu selle protseduuri eesmärk on aidata uussisserändaja võimalikult kiiresti kaasata klassi kollektiivi (Soll, 2007).

1.2.5 Metoodika

Antud uurimistöö küsimustele leiti vastused kvalitatiivse uurimisviisi abil. Selle jaoks töös kasutati intervjuud ehk üks peamisi andmekogumismeetodeid, mis kujutab vestlust kahe või enama inimese vahel, kus intervjuerija esitab teabe saamiseks intervjueritava(te)le küsimusi. Intervjuul on teatud eesmärk ja sellega püütakse saada võimalikult usaldusväärset teavet vastamaks uurimisküsimustele (Laheranna, 2008. lk 177).

Intervjuu on enamasti suuline, ent võib olla ka kirjalik, mispuhul intervjuu esitatakse näiteks protokollina või refereeringuna (Eesti nõukogude entsüklopeedia. 3. köide, 1988, lk 567). Intervjuusid võib läbi viia lähikohtumisel, telefoni, videosuhtluse või e-maili teel. Valimi moodustamiseks oli Tallinna Lilleküla Gümnaasiumi Räägu kooli tööp personali käest küsitud andmeid selle kohta, kui palju õpib õpilasi, mis keeles toimub õpe Ukraina õpilastel ja kui palju eesti keele tunde nendel on.

Lisaks küsiti selle kohta, kui hästi saavad Ukraina õpilased hakkama eesti keelega ning kuidas nemad adapteeruvad koolis ja kas kool sellega kuidagi aitab, kuidas õpe näeb välja ning kas õpilastele selgitatakse õppematerjali ühes keeles, tehakse harjutusi teises keeles või õpitakse ühes keeles ja siis tõlgitakse teise keelde või mõni teine viis. Samuti küsiti mis keeli oskavad Ukraina õpilased peale ukraina ja vene keelt ja kas nendest on mingit kasu/abi, millised raskused on olnud Ukraina õpilaste õppetöös, millistes ainetes on Ukraina õpilased edukamad, kas kooli ja Ukraina perede vahel on olemas koostöö ning kui on, siis milline, kes aitab lapsi kodutööde tegemisega, kas kool pakub Ukraina õpilastele mingeid võimalusi lisa õppimiseks. Lõpuks küsiti kuidas iga intervjueritav isik hindab Ukraina õpilaste õppevõimet ja kas on rahul õppeprogrammiga, mis on mõeldud Ukraina õpilastele ning kui ei ole, siis mida võiks muuta.

Intervjueritud oli kokku 7 inimest, nende seas oli psühholoog, kaks algklassi õpetajat, ühiskonna ja ajalugu õpetaja, kaks eesti keele õpetajat ning inglise keele õpetaja. Andmete kogumiseks viidi läbi poolstruktureeritud intervjuud. Poolstruktureeritud intervjuude eeliseks on paindlikkus ning võimalus intervjueritavate mõtete edasiandmiseks küsimusi ümber sõnastada või lisaküsimusi esitada (Laherand, 2008).

2 EMPIIRILINE OSA

2.1 *Intervjuu analüüs ja järeldused*

2.1.1 Intervjuu käik

Praktilises osas oli läbi viidud intervjuu Tallinna Lilleküla Gümnaasiumi Räägu koolis tööpersonali vahel. Intervjuus isikutele oli antud 14 küsimust (Lisa 1), mille baasil toimus nende intervjuumeerimine. Intervjuu (Lisa 2) suuremas osas räägiti selle kohta, kui palju eesti keelt kasutatakse ja kuidas seda õpitakse, missugustes ainedes saavad õpilased paremini hakkama ning kuidas need on korraldatud, õpeprotsessi käik, mis momentidel oli raske ja kus oli kerge, koostöö olemasolu kohta kooli ja vanemate vahel jne.

Enne intervjuud kõik küsimused olid Teiste jaoks tõlgitud ning selgitatud. Kaks isikut intervjueeriti eesti keeles, ülejäänud vene keeles. Nende kõne olid lindistatud nende suulisel nõusolekul.

Intervjueeritud oli kokku 7 inimest, nende seas oli psühholoog, kaks algklassi õpetajat, ühiskonna ja ajalugu õpetaja, kaks eesti keele õpetajat ning inglise keele õpetaja.

Intervjueerivate nimed on konfidentsiaalusese mõistes mitte avaldatud, nende isikute kõnesid dokumenteeritakse, analüüsitakse, töödeltatakse ning selle alusel tehakse järeldusi.

2.1.2 Intervjueerivate andmed

NB! Konfidentsiaalsuse tagamiseks asendati uuritavate nimed pseudonüümidega.

Tabel 1. Intervjueeritute taustaandmed.

Pseudonüüm	Ametinimetus	Koolistaaž	Ukraina õpilaste arv	Intervjuu pikkus
1. Irina	Psühholoog	10 aastat	24	20 minutit
2. Peeter	Algklassi- ja matemaatikaõpetaja	35 aastat	48	15 minutit
3. Marta	Algklassi- ja loodusõpetaja	5 aastat	48	15 minutit
4. Albert	Sotsiaalvaldkonna õpetaja	2 aastat	120	15 minutit
5. Johanna	Eesti keele ja kirjanduse õpetaja	2 aastat	60	10 minutit
6. Paul	Eesti keele ja HEV õpetaja	10 aastat	60	15 minutit
7. Niina	Inglise keele õpetaja ja klassijuhataja	15 aastat	48 + 24	15 minutit

2.1.3 Intervjuu läbiviimine ja selle käik

Intervjuu raames oli eelnevalt kokkulepitud Tallinna Lilleküla Gümnaasiumi Räägu kooliga ja töö personaliga, et tulla nende juurde ja viiakse läbi küsitlust seoses ukraina õpilaste kohanemisega nende koolis. Kooli poolt oli kõik kooskõlastatud, tähtajad kokkulepitud ja töö personal hoiatatud. Intervjuu oli läbi viidud spontaanselt, põhimõtte oli selles, et intervjuueerivad vastaksid tõsiselt.

Intervjuu alguses sisenen Tallinna Lilleküla Gümnaasiumi Räägu koolisse ja esimesena kohtusin kooli valvuriga, kes oli eelnevalt informeeritud minu tulekust. Edasi ta suunas mind nende kooli psühholoogi juurde. Tema juures intervjuu algas, talle olid antud küsimused, millega ta sai tutvuda ning sellega algas intervjuu. Intervjuu lõpus psühholoogiga, tema suunas mind edasi eesti keele õpetaja juurde, sealt edasi algklasside matemaatika õpetaja juurde, järgmisena oli eesti keele ja HEV õpetaja, sotsiaalvaldkonna õpetaja, algklassi ja loodus õpetaja ning viimasena inglise keele ja klassijuhataja poole.

Kõik olid intervjuueerivad olid vastanud kõikidele küsimustele, edaspidi oli vaja need saadud andmed läbi töödelda, analüüsida vastuseid, teha järeldusi ning jõuda kokkuvõtteeni.

2.1.4 Õpilaste arv ja koormus

Küsimuse "*Kui palju Ukraina õpilasi Teil klassis/koolis on?*" vastustest selgus, et Tallinna Lilleküla Gümnaasiumi Räägu koolis õpib üle 400 Ukraina õpilast, mis on peaaegu pool arv tava õpilastest (hetkel koolis õpib üle 900 tava õpilast). Igas klassis on keskmiselt 24 õpilast, erandina mõned klassid on ka väiksemad.

//...Viimaste andmete järgi, meie koolis õpib 24 õpilast igas klassis, kolm paralleeli, esimesest kuni kuuenda klassini...// (Irina)

//...Olen algklasside õpetaja, hetkel olen klassijuhataja 1. klassis ja 4. klassis. Mul on igas klassis 24 õpilast...// (Peeter)

2.1.5 Keel ja õpevorm

Küsimusele “*Mis keeles toimub õpevorm Ukraina õpilastel?*” vastasid keelte õpetajad ja psühholoog, et õpe toimub keelekümbuse metoodika järgi, kus on 60% eesti keeles ja 40% ukraina keeles. Antud viis on edukalt mõjutanud nende õppimist, seda ka tõendab tulemuste näitajad. Keskmise hinne on üle keskmise. Suurem osa õpilasi hakkavad vaikselt valdama eesti keelt, näitavad oma huvisust ja panustavad sellele, et paremini aru saada eestikeelsetest materjalidest. Kuid ikka raskused keelega on olemas, seega õpeprotsessis kasutatakse tõlke ukraina keelde. Õpeprotsessi lihtsustamiseks kasutatakse erinevaid viise ja meetodeid: keele mängu platvorme nagu kahoot, töölehed ja animafilme.

//...Kooli keel on eesti keel, kuid tunnid toimuvad ukraina kui ka eesti keeltes. Eesti keeles õpetatavad ained: eesti keel, ajalugu, kehaline kasvatus, kunst....// (Irina)

//...Tunnid toimuvad põhikeeles ehk eesti keeles. Kindlasti rohkem eesti keeles, mõnikord mõned sõnad tõlgin vene või ukraina keeled...// (Johanna)

//...Õppematerjaliks kasutan rohkem õpikuid ja töövihikuid, mängu näiteks pallimäng (läbi mängu lapsed paremini jätavad meelde ja on huvitavam õppida), pildi kaardid, tähestiku õppimiseks puslesid...// (Paul)

//...Kui rääkida õppematerjalidest, siis kasutan Kahoot-i sõnade kordamiseks, erinevad töölehed ja õpikut ning töövihikut, multika...// (Johanna)

2.1.6 Õppetundide maht ja kohtlemine

Küsimuses “*Kui palju eesti keele tunde on Ukraina õpilastel?*” ja “*Kui hästi saavad Ukraina õpilased hakkama eesti keelega?*” vastustest selgus, et eesti keele valdamise tase on keskmine, mis kasvab positiivse poole. Kõige motiveeritud lapsed on need, kes õpivad 1 klassis.

//...Mina kui kahe klassi klassijuhataja võin öelda, et 1. klassi lapsed õpivad eesti keelt palju lihtsamini ja kiiremini kui 4. klassi õpilased. Arvan, et see on tingitud motivatsioonist, 1. klassi lapsed on rohkem motiveeritud õppima ja neil on praegu suurem huvi õppimise vastu kui 4. klassis...// (Peeter)

//...Igas klassis on umbes 4-5 tundi nädalas. Ukraina lapsed saavad hakkama eesti keelega keskmiselt, aga dünaamika on plussi poole ma ütleks nii. Ikka on näha, et nendele on raske, nad ju kunagi pole kuulnud seda keelt...// (Paul)

//...Arvan et igas klassis umbes 60% õpib hästi ja on soov õppida, teised 40% ei soovi midagi teha...// (Niina)

//...Mis puutub eesti keele tundidesse, siis kuna olen nii koolipsühholoog kui ka 5. klassi klassijuhataja, siis võin öelda, et lastel on eesti keele tund iga päev esmaspäevast reedeni...// (Irina)

//...Hakkama saavad vähem kui pool klassi, kuna nad ei ole motiveeritud õppida keelt...// (Johanna)

2.1.7 Negatiivsed mõjurid

Küsimustele “*Millised raskused on olnud Ukraina õpilaste õppetöös?*” ja “*Kuidas Ukraina õpilased adapteeruvad koolis ja kas kool sellega kuidagi aitab?*” vastasid peaaegu kõik õpetajad. Suures osas raskus on käitumises, lapsed on ülekoormatud. Kuna tegemist on erinevate haridussüsteemidega ja riigi tavade erisusega. Eestis reeglina lapsed lähevad kooli esimesse klassi alates 7. aastast (v.a. erandid kui minnakse kooli 1. aasta varem), kuid Ukrainas on see ettenähtud vanuses 6. aastat. Inglise keele õppimist alustatakse Eestis kolmandast klassist, Ukrainas seda alustatakse kohe alguses, ehk esimeses klassis. Ühiskonnaõpetust meil rakendatakse õppekavas 6. klassis, Ukrainas seda õpitakse kooli lõpus, ehk 9. klassis. Sellised erinevusi esineb veelgi rohkem ning need on suuremas osas mõjurid, mis võivad tekitada katkestusi.

//...Töö raskustest on see nende jaoks uue keele õppimine, selleks on muidugi aega vaja...// (Peeter)

//...Ukraina lapsed on rohkem energilised/aktiivsemad, võib olla see on seotud sellega, et nad alles esimest aasta siin olnud ja see kõik on nende jaoks uus. See kõik tekitab raskust tunni distsipliiniga...// (Albert)

//...Lisaks sellele, 4. klassis õpitakse ka inglise, ukraina ja eesti keelt, töökoormus ei ole muidugi lastel kerge...// (Marta)

//...Muidugi tekkisid meil raskused keelega, kuna keel on meie jaoks täiesti võõras, tunnid toimuvad eesti keeles, kuid tõlkega ukraina keelde. Ukrainas läheme kooli 6-aastaselt ja teie alles 7-aastaselt...// (Irina)

//...Mis puutub kohanemisse, siis esimese klassi õpilased said sellega suurepäraselt hakkama, kõik oli väga lihtne ja kõik leidsid omavahel ühise keele. Kohanemine käis läbi ühiseid mängu ja harjutuste kaudu. 4. klassiga oli raskusi seoses arusaamisega, et me peaksime olema nagu üks pere, mitte iga inimene teeb enda jaoks...// (Peeter)

//...Kui vaadata ukraina õpeprogrammi, siis nendel alles 9 klassis on ühiskond, meil algab 6-ndast klassist...// (Albert)

//...Nad lihtsalt ei oska käituda tundides ja ei ole motiveeritud keelt õppida, mis on suur probleem minu jaoks. Mõned juba teavad, et varsti nad sõidavad tagasi Ukrainasse ja siis milleks nendele see uus keel...// (Johanna)

//...Raskus oli ainult see, et iga laps on tulnud oma kultuuriga ja seda oli vaja arvestada...// (Niina)

//...Ukrainas lapsed õpivad inglise keelt alates esimesest klassist, nii et nüüd on siin inglise keele õpetamine nende jaoks palju lihtsam ja isegi kehvad õpilased saavad positiivseid hindeid...// (Marta)

2.1.8 Õppemeetodid ja selle liigid

Küsimustele “Milliseid õppemeetodeid Teie kasutate? Kas selgitate õppematerjali ühes keeles, teete harjutusi teises keeles või õpite ühes keeles ja siis tõlgitakse teise keelde või mõni teine viis?” ja “Mis keeli oskavad Ukraina õpilased peale ukraina ja vene keelt? Kas nendest on mingit kasu/abi?” kooli õpetajatel vastuseks oli, et lapsed juba esimesest klassist õpivad inglise keelt ja kuuendas juba vabalt valdavad seda. Tunnid, mis peavad olema põhikeeles ehk eesti keeles toimuvad samas keeles, aga abiks tuleb õpetaja koos sõnastikuga ja vajadusel siis tõlgib.

//...Tunnid toimuvad põhikeeles ehk eesti keeles. Kindlasti rohkem eesti keeles, mõnikord mõned sõnad tõlgin vene või ukraina keeled...// (Paul)

//...Kui rääkida tundidest siis nad on mul segased, slaidid on kõik eesti keeles, vihikusse kirjutame eesti keeles ja pärast aitan tõlkida vene keelde ja mõned tõlkivad ukraina keelde, niimoodi toimuvad meie tunnid...// (Albert)

//...Tunnid on valdavalt mängu vormis, tõlkimisel aitab neid muidugi tõlk, paber- ja elektrooniline tõlk....// (Peeter)

2.1.9 Ainete loetelu ja õppevõime hinnang

Küsimusele “Kas kooli ja Ukraina perede vahel on olemas koostöö? Kui jah, siis milline?” kõik kooli töötajad vastasid üksmeelselt, et Ukraina õpilaste vanemad ja nende pered ei osale koostöös kooliga. Seda tõestab E-kool'i mittekasutamine, mis näitab, et vanemaid ei huvita nende laste elu koolis, kuna suurem osa plaanivad tagasi minna Ukrainasse, mida mõned on teinud juba ka sõja ajal, teine osa ootab sõda lõppu.

//...Kooli ja lapsevanemate osas meil koostöö puudub, sest iga õpilane on individuaalne. Õpetaja tunnis selgitab kõigile õpematerjali ja kui õpilane aru ei saa, siis vanema ülesanne oleks kodus teda ise aidata, et lapsel ei kaoks motivatsioon õppimiseks, teadmisteks saamiseks...// (Irina)

//...Kui rääkida peredest, siis väga vähe vanemaid tahavad kooliga ja õpetajatega suhelda, mõnedel isegi ei ole E-kool'i...// (Paul)

//...Pere ja kooli vahel on töö ainult läbi arenguestlusi. Kuna mina olen 6 klassi klassijuhataja, siis mina proovin läbi vanemaid motiveerida lapsi õppida ja koolis käia...// (Niina)

//...Mõned juba teavad, et varsti nad sõidavad tagasi Ukrainasse ja siis milleks nendele see uus keel...// (Johanna)

2.1.10 Kodutööde tegemine ja lisa õpingud

Küsimustele “*Kes aitab lapsi kodutööde tegemisega?*” ja “*Kas kool pakub Ukraina õpilastele mingeid võimalusi lisa õppimiseks?*” kooli personaal vastas, et õpilased teevad kõike koolis ning koju neile jääb ainult korrata mis oli eelnevalt tehtud. Samas kool ei paku lisa võimalusi keele õppimiseks ja väikseid klasse.

//...Kodutööde osas võin öelda, et neid on vähe, kuid need on olemas. Näiteks eesti keeles õpivad lapsed kodus sõnu, laule või luuletusi ja kõike muud teevad tunnis...//
(Albert)

//...Kool ei paku eesti keele lisatundi ega väikseid klasse, meil isegi pole esimese klassi õpilaste jaoks loodud kooli järgset programmi...// (Irina)

2.1.11 Rahulolek ja ettepanekud

Küsimusele “*Kas olete rahul õppeprogrammiga, mis on mõeldud Ukraina õpilastele? Kui ei, siis mida muudaksite?*” peaaegu iga õpetaja vastas, et on rahul meie haridusameti poolt pakutud õppeprogrammiga. Mõned õpetajad kasutavad nii oma vanu õppeprogramme kui ka haridusameti poolt pakutud uusi variante.

//...õppeprogrammist, siis meil on täitsa tavaline eesti kooli õppeprogramm nii ühiskonnas kui ka ajaloos. Kahjuks ei ole eraldi programmi, lihtsalt keegi pole jõudnud seda teha, sellel suvel hakkame seda koostama just meie kooli jaoks...// (Albert)

//...Teil on hea õppeprogramm, üldiselt mulle meeldib. Kuid võrreldes Ukraina programmiga oleme Teie programmist veidi ees...// (Irina)

//...Üheks miinuseks oli sobiva õppematerjali puudumine, valdavalt on kõik õpikud eestikeelsed, mis tekitab raskusi nii õpetajatele kui õpilastele. Peame kasutama materjali, mida kasutati Ukrainas...// (Peeter)

//...Aga üldiselt olen Rahul...// (Paul)

2.1.12 Seisukohtade järelused

Eesti toetab Ukraina sõjapõgenikke, andes nendele palju võimalusi uute elutingimuste loomiseks. Kooli tööpersonal, kui ka sissetulnud Ukrainlased on rahul sellega ning kõik kiidavad Eestit selle tulemuse eest.

Intervjuu ajal paljud väitsid, et siis, kui sissetulnud Ukrainlased jõudsid Eestisse, siis nendele alguses pakuti erinevaid võimalusi adapteerimiseks, selliseid, nagu tasuta erinevad ekskursioone paljudes muuseumites ning huvi punktides, keelekursuseid erinevate keele tasemetes ning anti nõu selle kohta, kuidas aidata lapsi, kes just tulid Eestisse.

Haridusameti poolt oli antud juhend, mille järgi Ukraina õpilased igas klassis pidid saama vähemalt 5 tundi eesti keelt. Lisaks sellele, Ukraina õpilastele anti tasuta välja õpikuid eesti keeles ning mõningaid ka vene keeles.

Intervjuudest on näha, et õpeedukus on keskmisel tasemel. Ainedes nagu ukraina keel ning vene keel sissetulnud Ukrainlased saavad hästi hakkama, nende jaoks on see osa lihtne. Kuid ained, mis on eesti keeles, tekitas nendele raskusi. Samas kõik jätkasid õpingutega ja teevad kõiki, mis nendel võimalik on.

Peaegu kõikidel õpetajatel on käsutuses umbes 5 klassi, kus nendel on 12 kuni 24 õpilast, mis keskmiselt teeb kokku 80 kuni 90 õpilast ühe õpetaja kohta. Vanemad ja õpetajad toetavad Ukrainast tulnud lapsi õpeprotsessis, kuid kahjuks vanemate ja kooli vahel puudub koostöö.

Tuli välja, et pooled lapsed õpivad paralleelselt Eesti kooliga veebis oma Ukraina kooliga, et tulevikus Ukrainasse tagasi minna ja oma koolis haridusteed jätkata. Teine pool aktiivselt osaleb õpeprotsessis ja panustab, et tulevikus selgeks saada eesti keelt ja jääda Eestisse.

KOKKUVÕTE

Käesoleva uurimistöö eesmärk oli analüüsida teooriat, läbi viia intervjuu ja ning saada vastus küsimusele kuidas ja kui edukalt käib kohanemise protsess Ukraina uussisserändajatel Eesti haridus süsteemis.

Ukrainlaste kohanemise teema on aktuaalne, kuna järjest enam näitab tõusu Ukrainlaste rände. Antud sissetung on tõenäoliselt kaasa toonud Euroopa suurima põgenikekriisi pärast Teist maailmasõda. Miljoneid Ukrainlasi on enda riigist põgenenud Euroopasse ning paljud tunnevad huvi Eesti vastu.

Töö autor pidas vajalikuks välja selgitada kas Eesti haridussüsteem on kohanemise küsimustes järjekindel ja kas selle rakendamine on ühetaoline. Samuti autor on püüdnud jõuda järeldusele, et kas vastuvõetud meetmed ning väikse aja praktika on piisav ja üheselt mõistetav, kuna kehtivad seadused ei sätesta otseselt kuidas peab kõik välja nägema ja toimima.

Töö autor ei pea kõige õigemaks lähenemiseks seda, et suurem osa protsesse on tehtud kiiresti, ilma uurimiseta ning paljudes momentides puudub kvaliteet. Momendid kohanemisega, haridusega ja õpeprotsessiga peab oleme üheselt mõistetav ja arusaadav kõigile inimestele, kes viibivad Eestis ja kes plaanivad siia tulla.

Bakalaureusetöö tulemusel selgus, et kohanemisel on kahetine olemus. Ühelt poolt kujutab kohanemine endast küll uute elutingimustega kokku elamine, kuid võimaldades rändajal rohkem panustada sellese, saaks kätte parimaid tulemsi.

Töö autori arvates tuleks kohanemist Eestis rohkem avada ja valgustada massikommunikatsiooni vahendite kaudu, lisa kursute kaudu ning luua uusi süsteeme ja abivahendeid, et rändajad julgeksid aktiivsemalt tegeleda skogu selle protsessiga ning koht, mis vajab muutusi, on sissetulevate Ukrainlaste õpilaste vanemate ja koolide

koostöö ning kodutööde puudus. Antud osas puudub kommunikatsioon, mille tõttu paljud probleemid jäävad lahendamata ning kodutööde puudus, mis on suurim negatiiv tegur, mis omakorda toodab probleeme ja suuri puudusi. Likvideerides neid momente, saaks terve protsessi tulemust tohutult parenda.

Leian, et bakalaureusestöö täitis oma eesmärgi, kõik teoreetilised osad ning küsimused on lahti kirjeldatud ja põhjalikult läbi uuritud. Vastus sellele, millised on arvamused ja kogemused Eesti kohta on teada saadud, on teada kui edukalt sissetulnud Ukrainlastel on läinud õpeprotsessiga ning kohanemisega, ülevaade Eesti ühiskonnast, elust ning haridussüsteemist on antud ja lõpuks on antud ülevaade probleemi arengust, kohanemise mõiste olemusest, eeldustest, tegevustest ja vajalikkusest ning läbi uuritud kuidas päris elus kvalifitseeritud tööpersonal lahendab neid küsimusi, mis on seotud Ukraina õpilaste kohanemisega.

Bakalaureusestöö ei kajasta muidugi kogu Eestis elavate Ukraina sõjapõgenike laste kohanemist, kultuuri, õppevormi ja eesti keele õpimist, kuid annab siiski ülevaate käsitletavatest teemadest konkreetselt Tallinna Lilleküla Gümnaasiumi Räägu kooli piires. Edaspidi on eesmärgiks suurendada valimi hulka ning kõrvutada uuritavaid probleeme Eesti eripiirkondades.

ALLKIRI UURIMISTÖÖ KORREKTSUSE JA NÕUETE VASTAVUSE KOHTA

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujal pärinevad andmed on viidatud.

.....

Töö autori nimi ja kuupäev

Allkiri:

KASUTATUD KIRJANDUS

TEADUSKIRJANDUS

1. Ainsaar M. (2013). Geograafia gümnaasiumile. Rahvastik. Tartu. Eesti Loodusfoto.
2. Berry, John W.; Dasen, Pierre R.; Poortinga, Ype H.; Segall, Marshall H. *Cross-Cultural Psychology: Research and Applications*. Cambridge University.
3. Bilaniuk, L.; Svitlana M. (2008). A Tense and Shifting Balance: Bilingualism and Education in Ukraine. In Aneta Pavlenko (ed.). *Multilingualism in Post-Soviet Countries*. Multilingual Matters. ISBN 978-1-84769-087-6.
4. Eesti nõukogude entsüklopeedia (1988). 3. köide: FILM–ISSÕ. Tallinn: Valgus.
5. Hess, Beth B; Markson, Elizabeth W; Stein, Peter J. (2000). *Sotsioloogia*. Tallinn: Külim.
6. Kasemets, K. (2013). *et al.*
7. Kook, M. (2012). *Välismaalt saabunud õpilaste keeleline kohanemine Tallinna Lilleküla Gümnaasiumi näitel*. Tartu: Tartu Ülikool.
8. Laherand M.-L. (2008) *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: (Tallinn: Infotrükk)
9. Niitsoo, V. (2008). Kodakondsus- ja Migratsiooniamet. Institutsiooni ajalugu aastail 1989-2008. Tallinn.
10. Pajupuu, H. (2000). *Kuidas kohaneda võõras kultuuris?* Tallinn. TEA kirjastus.
11. Perelõgina & Motovõlets. (2016). *Sunnitud ränne ja kohanemismustrid*.
12. Rannut, M. (2004). *Astu sisse! Uusimmigrandid meie ühiskonnas ja haridussüsteemis*. AS Kirjastus Ilo ja trükikoda Ilo Print.
13. Rannut, M., Rannut, Ü. & Verschik, A. (2003). *Keel, võim, ühiskond* (2003). Tallinn: TPÜ kirjastus.
14. Soll, M. (2007). Käsikäes. Pagulaste ja varjupaigataotlejate laste integreerimine Eesti haridussüsteemi. Artiklikogumik. Tallinn: Mitte-eestlaste integratsiooni Sihtasutus.
15. Soll, M. & Palginõmm, M.-L. (2011). Õppekeelest erineva emakeelega õpilane koolis. Narva: Tartu Ülikool, Narva Kolledž.
16. Tammaru, T. (2007). *et al.*
17. Triandis, H. C. (1994). *Culture and social behavior*. New York: McGraw-Hill.

SEKUNDAARKIRJANDUS

1. Eesti Hariduse Infosüsteem (EHIS). (2016). Kasutajajuhend õppeasutustele. https://www.hm.ee/ehis/help/oppur_juhend_yld_10_09_10.htm#_Erivajadused_ja_t%20ugiteenused-_taien (viimati vaadatud 15.05.2023)
2. Eesti keele seletav sõnaraamat. (2009). Eesti Keele Instituut. <https://www.eki.ee/dict/ekss/> (viimati vaadatud 14.11.2022)
3. Eesti rändestatistika 2022: rahvusvahelise kaitse saajate arv kasvas aastaga 4480%. Kultuuriministeerium. (2023). <https://www.kul.ee/uudised/eesti-randestatistika-2022-rahvusvahelise-kaitse-saajate-arv-kasvas-aastaga-4480> (viimati vaadatud 13.05.2023)
4. Euroopa Parlament. Rände põhjused – miks inimesed rändavad?
5. <https://www.europarl.europa.eu/news/et/headlines/world/20200624STO81906/rande-pohjused-miks-inimesed-randavad> (viimati vaadatud 13.05.2023).
6. Haridus- ja Teadusministeerium. Üldharidus (2022). <https://www.hm.ee> (viimati vaadatud 15.05.2023)
7. Innove (2016). Uussisserändajad. <http://www.innove.ee/et/yldharidus/muukodukeelega/kes/uussisserandajad> (viimati vaadatud 13.05.2023)
8. Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutus Meie Inimesed (MISA) <https://integratsioon.ee/integratsiooni-ja-migratsiooni-sihtasutuse-meie-inimesed-infokiri> (viimati vaadatud 19.11.2022)
9. Integratsiooni Sihtasutus, Rändevalased mõisted (2019).
10. <https://keelekursused.integratsioon.ee/randevalased-moisted> (viimati vaadatud 13.05.2023)
11. International Organization for migration. (2022). <https://www.iom.int/about-migration>; <https://www.iom.int/key-migration-terms#Migrant> (viimati vaadatud 13.05.2023)
12. Keane, Daniel, Blake, Elly. (2022). *What is the Homes for Ukraine refugees scheme and how do you apply.* <https://www.standard.co.uk/news/uk/host-ukraine-refugee-scheme-uk-london-russia-war-apply-b987910.html> (viimati vaadatud 14.11.2022)
13. Kohanemine. Kultuuriministeerium (2022). <https://www.kul.ee/kultuuriline-mitmekesisus-ja-loimumine/kohanemine> (viimati vaadatud 17.11.2022)
14. Kohanemismeede. Kultuuriministeerium. (2023). <https://www.kul.ee/kohanemise-meede> (viimati vaadatud 13.05.2023)

15. Kohanemisprogramm. Kultuuriministerium. (2023).
<https://www.kul.ee/kultuuriline-mitmekesisus-ja-loimumine/kohanemine/kohanemisprogramm> (viimati vaadatud 13.05.2023)
16. Maricopa Community Colleges. Berry's model of Acculturation.
<https://open.maricopa.edu/culturepsychology/chapter/berrys-model-of-acculturation/> (viimati vaadatud 19.11.2022)
17. Pita, Antonio, Costa, Raúl Sánchez. (2022). *Ukrainian exodus could be Europe's biggest refugee crisis since World War II*. <https://www.unhcr.org/hk/en/73141-ukraine-fastest-growing-refugee-crisis-in-europe-since-wwii.html> (viimati vaadatud 14.11.2022)
18. Politsei- ja Piirivalveamet. Ajutine kaitse Ukraina kodanikele ja nende pereliikmetele. <https://www.politsei.ee/et/juhend/info-seoses-ukraina-sojaga/ajutine-kaitse-ukraina-kodanikele-ja-nende-pereliikmetele> (viimati vaadatud 15.05.2023)
19. Riigikontroll (2016). Riigi ja kohalike omavalitsuste valmisolek võtta vastu rahvusvahelise kaitse taotlejaid ja saanuid. Riigikontrolli aruanne Riigikogule. https://valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/failid/aruanne_pagulased_18.01.2016.pdf. (viimati vaadatud 15.05.2023)
20. Siseministerium (2016). Kohanemisprogramm.
21. <https://www.siseministerium.ee/et/kohanemisprogramm> (viimati vaadatud 13.05.2023)
22. Statistikaamet. REGREL. Eesti registrites on info rahvuse ja emakeele kohta olemas. <https://www.stat.ee/et/uudised/2019/10/16/regrel-eesti-registrites-on-info-rahvuse-ja-emakeele-kohta-olemas> (viimati vaadatud 15.05.2023)
23. Sisekaitseakadeemia. Ukrainalsed eestis ja EL-s 2022. aastal (2023). Paberandjal (vaata Lisa 3)
24. Tervise Arengu Instituut. Sotsiaaltöö. Ukraina pagulasperede sotsiaalpsühholoogiline kohanemine Eestis.
25. <https://tai.ee/et/sotsiaaltoo/ukraina-pagulasperede-sotsiaalpsuhholoogiline-kohanemine-eestis> (viimati vaadatud 13.05.2023)
26. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). (2022). *Refugees fleeing Ukraine since 24 February 2022*. <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (viimati vaadatud 14.11.2022)
27. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). (2022). *Ukraine, other conflicts push forcibly displaced total over 100 million for first time*.

- <https://www.unhcr.org/news/news-releases/unhcr-ukraine-other-conflicts-push-forcibly-displaced-total-over-100-million#:~:text=GENEVA%20%2D%20The%20number%20of%20people,Ukraine%20and%20other%20deadly%20conflicts> (viimati vaadatud 14.11.2022)
28. Vabariigi Valitsus. Rahvastiku ja sidusa ühiskonna arengukava 2021-2030 koostamise ettepanek.
29. <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwiGwLv56reDAxW-FBAIHdeNBKoQFnoECBAQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.valitsus.ee%2Fmedia%2F3783%2Fdownload&usg=AOvVaw2MWgYgoh7gjK41IvIude2N&opi=89978449> (viimati vaadatud 15.05.2023)

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

1. Eesti Vabariigi haridusseadus (RT I, 15.03.2022, 4)
2. Eesti Vabariigi põhiseadus (RT I, 15.05.2015, 2)
3. Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. (RT II 1996, 11, 34)
4. Euroopa Liidu kodaniku seadus (RT I, 31.01.2020, 13)
5. Politsei ja piirivalve seadus (RT I, 11.03.2023, 35)
6. Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (RT I, 11.03.2023, 76)
7. Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadus (RT I, 06.08.2022, 10)
8. Välismaalaste seadus (RT I, 11.03.2023, 39)

LISA 1

INTERVJUU KÜSIMUSED

1. Kui palju Ukraina õpilasi Teil klassis/koolis on?
2. Mis keeles toimub õpevorm Ukraina õpilastel?
3. Kui palju eesti keele tunde on Ukraina õpilastel?
4. Kui hästi saavad Ukraina õpilased hakkama eesti keelega?
5. Kuidas Ukraina õpilased adapteeruvad koolis ja kas kool sellega kuidagi aitab?
6. Milliseid õppemeetodeid Teie kasutate? Kas selgitate õppematerjali ühes keeles, teete harjutusi teises keeles või õpite ühes keeles ja siis tõlgitakse teise keelde või mõni teine viis?
7. Mis keeli oskavad Ukraina õpilased peale ukraina ja vene keelt? Kas nendest on mingit kasu/abi?
8. Millised raskused on olnud Ukraina õpilaste õppetöös?
9. Millistes ainetes on Ukraina õpilased edukamad?
10. Kas kooli ja Ukraina perede vahel on olemas koostöö? Kui jah, siis milline?
11. Kes aitab lapsi kodutööde tegemisega?
12. Kas kool pakub Ukraina õpilastele mingeid võimalusi lisa õppimiseks?
13. Kuidas Teie hindate Ukraina õpilaste õppevõimet?
14. Kas olete rahul õppeprogrammiga, mis on mõeldud Ukraina õpilastele? Kui ei, siis mida muudaksite?

LISA 2

INTERVJUU VASTUSED

Isik	Seisukoht
1	<i>“Viimaste andmete järgi, meie koolis õpib 24 õpilast igas klassis, kolm paralleli, esimesest kuni kuuenda klassini. Kooli keel on eesti keel, kuid tunnid toimuvad ukraina kui ka eesti keeltes.</i> <i>Mis puutub eesti keele tundidesse, siis kuna olen nii koolipsühholoog kui ka 5. klassi klassijuhataja, siis võin öelda, et lastel on eesti keele tund iga päev esmaspäevast reedeni.</i> <i>Keele omandamise osas usun, et lapsed saavad selle ülesandega hakkama. Nad püüavad nii palju kui võimalik teatud sõnu pähe õppida, õpetada, üles kirjutada, lugeda ja rääkida. Muidugi on kõik individuaalne ja iga laps on mõnes asjas parem või halvem.</i> <i>Oma klassi kohta võin julgelt öelda, et minu lapsed näevad palju vaeva, et võimalikult palju meelde jätta ja proovida end milleski uues.</i> <i>Mis puudutab kohanemist, siis kõigepealt alustan sellest, et meie kool avati eelmisel aastal kevadel, klassid komplekteeriti erinevates vanusetst, kuna kool on uus, lapsed olid just saabunud, meie kui kool - aitasime lastel kohaneda: toimusid erinevad tunnid, mängud, vestlused, ülesanded, projektipäevad teemal "Eestimaa", ekskursioonid. Aitame uusi õpilasi, kes on just saabunud sellega, et me ei jaga neid kultuurilistesse alamkategoriatesse, nad on ühes ringis ja see on juba suur toetus. Kõik lapsed tulid Ukraina erinevatest linnadest ja alevitest ning said omavahel tuttavaks ning jagasid muljeid.</i> <i>Minu klassis kasutati kiireks kohanemiseks mängu "Tutvu", iga õpilane rääkis oma linnast, millised vaatamisväärtused seal linnas on. Seega nad püüdsid nii raskel ajal üksteisele jagada infot ja toetada parimast küljest.</i> <i>Mis puudutab siinset haridust, siis algusest peale viisime läbi eesti keele tunde ja ka aineid, mida meil eesti keeles õpetatakse, näiteks "inimeseõpetus", õpetasime ka eesti keeles.</i> <i>Muidugi tekkisid meil raskused keelega, kuna keel on meie jaoks täiesti võõras, tunnid toimuvad eesti keeles, kuid tõlkega ukraina keelde.</i> <i>Õppeained, milles lapsed kõige paremini hakkama saavad, on matemaatika ja</i>

	<i>ukraina keel.</i> <i>Ained, mida õpetatakse täielikult ukraina keeles: loodusõpetus, ukraina keel, kirjandus ning matemaatika.</i> <i>Eesti keeles õpetatavad ained: eesti keel, ajalugu, kehaline kasvatus, kunst.</i> <i>Kooli ja lapsevanemate osas meil koostöö puudub, sest iga õpilane on individuaalne. Õpetaja tunnis selgitab kõigile õpematerjali ja kui õpilane aru ei saa, siis vanema ülesanne oleks kodus teda ise aidata, et lapsel ei kaoks motivatsioon õppimiseks, teadmisteks saamiseks.</i> <i>Kool ei paku eesti keele lisatundi ega väikeid klasse, meil isegi pole esimese klassi õpilaste jaoks loodud koolijärgset programmi.</i> <i>Minu klass väga pingutab, ma usun, et minu klass on heal õpe tasemel ja üritab kasvada suurepäraselt. Kõik oleneb lapse intellektuaalsetest võimetest, on lapsi, kes vajavad väikseid klasse, mida meil ei ole.</i> <i>Ma arvan, et Teil on hea treeningprogramm, üldiselt mulle meeldib. Kuid võrreldes Ukraina programmiga oleme Teie programmist veidi ees.</i> <i>Ma arvan, et see on tingitud asjaolust, et meie Ukrainas läheme kooli 6-aastaselt ja teie alles 7-aastaselt.</i> <i>Tean, et paljud lapsed õpivad paralleelselt selle kooliga veebis oma Ukraina kooliga, et tulevikus Ukrainasse tagasi minna ja oma koolis haridusteed jätkata.</i> <i>Kodutööde osas võin öelda, et neid on vähe, kuid need on olemas. Näiteks eesti keeles õpivad lapsed kodus sõnu, laule või luuletusi ja kõike muud teevad tunnis.”</i>
2	<i>“Olen algklasside õpetaja, hetkel olen klassijuhataja 1. klassis ja 4. klassis. Mul on igas klassis 24 õpilast.</i> <i>Suurem osa õppest on ukraina keeles, kuna osa peresid plaanivad mais reisida tagasi Ukrainasse ja lapsed vajavad edaspidi ukraina keelt.</i> <i>Mis puutub kohanemisse, siis esimese klassi õpilased said sellega suurepäraselt hakkama, kõik oli väga lihtne ja kõik leidsid omavahel ühise keele. Kohanemine käis läbi ühiseid mängu ja harjutuste kaudu.</i> <i>4. klassiga oli raskusi seoses arusaamisega, et me peaksime olema nagu üks pere, mitte iga inimene teeb enda jaoks.</i> <i>Kasutatavatest meetoditest: mängud, harjutused, ekskursioonid, vestlused. Aga kuna lapsed on erinevatest linnadest ja kõik üritavad end teisest paremini näidata, siis seoses sellega tekkisid probleemid.</i>

	<i>Kool aitab neid lahendada, meie psühholoog tuli rääkima ja mängida mängima ning püüdis ka klassiga läbi nende vanemaid sõprust luua.</i> <i>Eesti keele tunde oli 5 tükki nädalas ehk iga päev. Mina kui kahe klassi klassijuhataja võin öelda, et 1. klassi lapsed õpivad eesti keelt palju lihtsamini ja kiiremini kui 4. klassi õpilased. Arvan, et see on tingitud motivatsioonist, 1. klassi lapsed on rohkem motiveeritud õppima ja neil on praegu suurem huvi õppimise vastu kui 4. klassis.</i> <i>Tunnid on valdavalt mängu vormis, tõlkimisel aitab neid muidugi tõlk, paber- ja elektrooniline tõlk.</i> <i>Töö raskustest on see nende jaoks uue keele õppimine, selleks on muidugi aega vaja. Paljud 4. klassi õpilased lisaks ukraina ja vene keelele omavad ka inglise keelt.</i> <i>Minu lapsed on esimeses klassis edukamad ukraina ja eesti keeles, kõik oskavad lugeda nii ühes kui teises keeles, loomulikult ei saa nad kõigest aru, aga meie maksimaalselt tõlgime ja aitame neid.</i> <i>Kui rääkida 4. klassist, siis nad on edukad matemaatikas ja ukraina keeles. Kuna mul on pikaajaline töökogemus, siis kasutan oma Ukraina koolist kogunenud materjali. Hindan oma kahe klassi sooritust suurepäraseks.</i> <i>Näen, kuidas lapsed püüavad ja tahavad kõrgeid hindeid saada, et kõik tunnid ei möödu asjata, ikka midagi jääb siiski meelde.</i> <i>Üheks miinuseks oli sobiva õppematerjali puudumine, valdavalt on kõik õpikud eestikeelsed, mis tekitab raskusi nii õpetajatele kui õpilastele. Peame kasutama materjali, mida kasutati Ukrainas. Aga üldiselt olen rahul.</i> <i>Eesti haridussüsteem. Mis puutub 1. klassi kodutöösse, siis seda pole, me teeme kõik klassiruumis ja 4. klassis palutakse muidugi õpetada ja päris palju.”</i>
3	<i>“Enamus tunde viiakse läbi ukraina keeles. Lastel on iga päev eraldi eesti keele tund.</i> <i>Keele õppimisel tekivad muidugi raskused, kuna keel on uus, alles alustati selle õppimisega. Lisaks sellele, 4. klassis õpitakse ka inglise, ukraina ja eesti keelt, töökoormus ei ole muidugi lastel kerge.</i> <i>Esimeses klassis õpivad lapsed ainult eesti keelt, mõnedel läheb paremini, mõnel halvemini. Korraldasime isegi konkursi, kus lapsed lugesid luuletusi. Mõned õpilased proovisid isegi laule laulda. Ja muidugi on lapsi, kes tulevad ja ütlevad - “oh, ma ei taha, oi, mulle ei meeldi”, muidugi ei tasu seda tõsiselt</i>

	<i>võtta, nad on lapsed ja ei saa täielikult aru, mis nad vajavad ja mida mitte. Väiksematel on muidugi lihtsam keelt õppida kui suurematel, aga nad proovivad.</i> <i>Ukrainas lapsed õpivad inglise keelt alates esimesest klassist, nii et nüüd on siin inglise keele õpetamine nende jaoks palju lihtsam ja isegi kehvad õpilased saavad positiivseid hindeid.”</i>
4	<i>“Tavaliselt mul klassis on umbes keskmiselt 25 õpilast.</i> <i>Kui rääkida tundidest siis nad on mul segased, slaidid on kõik eesti keeles, vihikusse kirjutame eesti keeles ja pärast aitan tõlkida vene keelde ja mõned tõlkivad ukraina keelde, niimoodi toimuvad meie tunnid.</i> <i>Kui hästi saavad aru eesti keeles? Ma arvan, et vähem kui 10% sest nendele see keel on võõras ja nad alles õppivad.</i> <i>Minu tunnis nad väga kiiresti adapteerisid ja konflikte või kaklemist ei olnud.</i> <i>Raskustest ma olen enda jaoks märganud seda vahet ukraina ja eesti laste vahel, et eel kõigil see on mentaliteedi vahe. Ukraina lapsed on rohkem energilised/aktiivsemad, võib olla see on seotud sellega, et nad alles esimnet aasta siin olnud ja see kõik on nende jaoks uus. See kõik tekitab raskust tunni distsipliiniga.</i> <i>Kahjuks, kui rääkida vanematest, siis nad ei aita üldse koolile ja õpetajatele, nad ei tegele oma lapse käitumisega, et ainuke kes saab meid aineõpetajaid aidata on klassi juhatajad.</i> <i>Veel üks raskustest on see, et paljudel ei ole ekooli ja seetõttu vanemad ei reageeri ja ei võtta koolidega ühendust. Minu poliitika on selline, et me teeme maksimaalselt kõike koolis tunnis, aga kodutöö on nendele pigem karistus halva käitumisse või tunnitöö eest.</i> <i>Õppevõimet ma näen et kahes ainetes on erinev. Kui vaadata ukraina õppeprogrammi, siis nendel alles 9 klassis on ühiskond, meil algab 6-ndast klassist.</i> <i>Ja selle pärast on raske võrrelda või rääkida nende õppevõimest, aga nad on päris tublid. Nad on kõik väga loovad ja kiiresti õppivad kõike.</i> <i>Rääkides õppeprogrammist, siis meil on täitsa tavaline eesti kooli õppeprogramm nii ühiskonnas kui ka ajaloos. Kahjuks ei ole eraldi programmi, lihtsalt keegi pole jõudnud seda teha, sellel suvel hakkame seda koostama just meie kooli jaoks. Aga praeguse seisuga on väga raske, kuna me õpime tunnis nii</i>

	<i>eesti keelt kui ka ained ja mõned teemad on nende jaoks liigsed.”</i>
5	<i>“Kui rääkida õpevormist, siis 50% on eesti keeles ja 50% vene keeles. Hakkama saavad vähem kui pool klassi, kuna nad ei ole motiveeritud õppida keelt ja raskuseks on käitumine.</i> <i>Nad lihtsalt ei oska käituda tunnides ja ei ole motiveeritud keelt õppida, mis on suur probleem minu jaoks. Mõned juba teavad, et varsti nad sõidavad tagasi Ukrainasse ja siis milleks nendele see uus keel.</i> <i>Kodutöid on väga vähe ja kui on, siis ainult õppida midagi.</i> <i>Kui rääkida õppematerjalidest, siis kasutan Kahoot-i sõnade kordamiseks, erinevad töölehed ja õpikut ning töövihikut, multikaid.</i> <i>Märkasin, et kõige lihtsam teema nende jaoks oli toit.</i> <i>Kahjuks vanemad mitte kuidagi ei aita ja ei pakku oma abid, kool ka kuidagi ei toeta keele õppimist.</i> <i>Ukraina õpilaste õppevõime minu meelest on nõrk, miks? Sest nad ei taha õppida.”</i>
6	<i>“Tunnid toimuvad põhikeeles ehk eesti keeles. Kindlasti rohkem eesti keeles, mõnikord mõned sõnad tõlgin vene või ukraina keelde. Igas klassis on umbes 4-5 tundi nädalas.</i> <i>Ukraina lapsed saavad hakkama eesti keelega keskmiselt, aga dünaamika on plussi poole ma ütleks nii. Ikka on näha, et nendele on raske, nad ju kunagi pole kuulnud seda keelt.</i> <i>Õppematerjaliks kasutan rohkem õpikuid ja töövihikuid, mängu näiteks pallimäng (läbi mängu lapsed paremini jätavad meelde ja on huvitavam õppida), pildi kaardid, tähestiku õppimiseks pusleid.</i> <i>Põhiline raskus on see, et lapsed on erineval tasandil, mõned õpivad kiiremini, teised vajavad aega.</i> <i>Kodutöid otseselt ei anna, nad õppivad kõike tunnis.</i> <i>Kiiremaks adapteerumiseks kasutasin kiitmist, mängu ja laulmist, kus kõik midagi tegid, et nad harjuksid minuga õppimist.</i> <i>Kui rääkida peredest, siis väga vähe vanemaid tahavad kooliga ja õpetajatega suhelda, mõnedel isegi ei ole E-kool'i.</i> <i>Õpilaste õppevõime on erineval tasandil, keegi tahab õppida ja keegi nii sama istub tunnis, ma ütleks et üldiselt on keskmine õppevõime, palju tuleb tegeleda distsipliiniga.</i>

	<i>Õppeprogrammiga, mis meile pakutakse olen rahul, midagi ise korrigeerin aga üldiselt olen rahul.”</i>
7	<i>“Tunnid toimuvad inglise ja ukraina keeles, suuremas osas inglise keeles. Lapselt on osaliselt motiveeritud õppida ja kui rääkida õppevõimest, siis see kõik individuaalselt. Arvan et igas klassis umbes 60% õpib hästi ja on soov õppida, teised 40% ei soovi midagi teha.</i> <i>Pere ja koolivahel on töö ainult läbi arenguestlusi. Kuna mina olen 6 klassi klassijuhataja, siis mina proovin läbi vanemaid motiveerida lapsi õppida ja koolis käia.</i> <i>Inglise keel on meie lastele lihtsam, kuna nad õppivad seda esimesest klassist, mõned juba kuuendas klassis juba vabalt rääkivad.</i> <i>Kohanemiseks ja abimaterjaliks kasutan mängu, kahoot, Quizizz, bamboozle, rääkimis harjutuseid, ekskursioonidel käimist.</i> <i>Märtsist maini meil olid kohanemis klassid, meil ei olnud hinde, ei olnud õppeprogramme, lapsed alles tulid meie juurde ja me otsustasime, et anname lastele aega, et ära harjuda omavahel.</i> <i>Iga õpetaja ise otsustas mida ta oma gruppiga teeb, näiteks filme vaatasime, õues jalutasime, mängisime. Raskus oli ainult see, et iga laps on tulnud oma kultuuriga ja seda oli vaja arvestada. Selles aitas koolijuhatajad ja õpetajad, algusel kool oli 2-9 klass ja lapsed proovisid näidata, et nad on ägedad.</i> <i>Kui rääkida ainetest, siis kõige raskem on nende jaoks eesti keel.</i> <i>Õppeprogrammiga olen rahul, kuna ta on sarnane meie programmiga, isegi on ühised õpikud ja töövihikud.”</i>

UKRAINLASED EESTIS JA EL-s 2022. AASTAL (SAADUD TALLINNA SISEKAITSEAKADEEMIAST)

UKRAINLASED EESTIS 2022. AASTAL

Ukraina kodanike tähtajalised ja pikaajalised elamisload

Statistikaameti andmetel elas 1. jaanuari 2023. a seisuga Eestis 1 357 739 inimest, mis on 2% ehk 25 943 võrra suurem arv kui aasta tagasi. Seadusliku rände alusel saabus Eestisse 42 022 inimest ning lahkus 10 422. Riiki saabunutest 75% olid Ukraina kodanikud. Esmakordselt sel sajandil ületas naiste osakaal sisserändajatest meeste osakaalu.

Kui varasematel aastatel moodustasid Ukraina kodanikud kehtivatest tähtajalistest elamislubadest keskmiselt 28%, siis seoses Venemaa agressiooniga Ukrainas ja Euroopa Nõukogu otsusega kohaldada Ukraina sõjapõgenikele ajutist kaitset, on Ukraina kodanike osakaal 2022. aastal kasvanud enam kui viis korda ning moodustab kehtivate tähtajalistest elamislubade koguarvust 64% (Joonis 2).

Varasematel aastatel väljastati Ukraina kodanikele tähtajalisi elamislube enam töötamiseks või elama asumiseks abikaasa juurde, 2022. aastal aga ajutise kaitse alusel. Pikaajalistest elamislubade hulk on veidi kasvanud, kuid keskmiselt moodustavad Ukraina kodanikud 3% kõikidest pikaajalisest elamisloa saajatest (Joonis 3).

Joonis 1. Esmakordsed tähtajalised elamisload, v.a ajutise kaitse alusel

Aasta	2018	2019	2020	2021	2022
Ukraina	4912	5984	4710	6087	5989
Ukraina	1628	1930	1791	1924	1616

Allikas: PPA

Joonis 2. Kehtiva tähtajalise elamisloaga Ukraina kodanike arv

Aasta	2018	2019	2020	2021	2022
Ukraina	25 487	27 737	32 322	36 216	80 313
Ukraina	1628	7882	8575	9963	51 398

Allikas: PPA

Joonis 3. Kehtiva pikaajalise elamisloaga Ukraina kodanike arv

Aasta	2018	2019	2020	2021	2022
Ukraina	160 279	157 681	155 262	150 943	147 345
Ukraina	4136	4183	4253	4249	4355

Allikas: PPA

LÜHIAJALINE TÖÖTAMINE

Kui viimastel aastatel moodustasid Ukraina kodanike lühiajalise töötamise registreerimise lõivosa ehk 74% registreerimiste koguarvust, siis 2022. aastal on sõja mõjud selgelt tuntavad – Ukraina kodanikud moodustavad kõikidest lühiajalise töötamise registreerimisest alla poole ehk 49%. Töandja põhitegevusalade lõikes on esiviisik

Joonis 4. Ukraina kodanike lühiajalise töötamise registreerimised

Aasta	2018	2019	2020	2021	2022
Ukraina	19 858	32 245	22 110	32 927	24 388
Ukraina	15 524	24 340	15 820	23 570	11 440

Allikas: PPA

RAHVUSVAHELINE KAITSE JA AJUTINE KAITSE

Pärast Venemaa agressiooni algust Ukrainas 24. veebruaril 2022. aastal, otsustas Euroopa Nõukogu esmakordselt aktiveerida ajutise kaitse direktiivi (2001/55/EU) ning pakkuda seeläbi kodurigist lahkuma sunnitud sõjapõgenikele tuge, võimaldades lisaks elamisloale ka ligipääsu tööturule, haridusele ja sotsiaalkaitsele. Eesti kinnitas Ukraina sõjapõgenikele ajutise kaitse andmise 8. märtsil 2022 Vabariigi Valitsuse korraldusega „Ajutise kaitse kohaldamine“.

Joonis 5. Ukrainalased, kellele on antud Eestis elamisloa kaitsevajaduse alusel aastatel 2015–2022

Aasta	2015	2016	2017	2019	2020	2021	2022
Pagulase staatus	6	21	1	4	204	38 950	38 950
Talendav kaitse	53	1	8	1	1	1	1
Ajutine kaitse	1	1	1	1	1	1	1

*2020. ja 2021. a Ukraina kodanikele Eestis antud kaitse ega pagulase staatusi ei antud. Allikas: PPA

UKRAINLASED EESTIS JA EL-s 2022. AASTAL

HARIDUSTEE JÄTKAMINE JA TÖÖHÕIVE

Eestis on haridusteed jätkanud 8463 Ukraina õpilast:

- alushariduses 2065 (24%),
- põhihariduses 5511 (65%),
- gümnaasiumis 406 (5%),
- kutsehariduses 481 (6%).

Neist eesti keelse õppekeelega hariduses 5338 (63,1%), eesti keelekümbluse klassis 1104 (13%), venekeelses õppes 1987 (23,5%) ning inglise keelses 34 (0,4%). (seisuga 13.02.23, allikas: EHSI).

Tööga on hõivatud 10 514 ajutise kaitse saajat. Peamiselt on asutud tööle:

- töötlev tööstus 2664 (25%),
- haldus- ja abitegevused 1617 (15%),
- hulgi- ja jaekaubandus 1483 (14%),
- majutus ja toitlustus 1271 (12%),
- ehitus 823 (8%),
- muu 2656 (26%).

(seisuga 19.02.23, allikas: Statistikaamet).

AJUTISE KAITSE SAAJATE ARV EUROOPA LIIDUS

2022. aastal anti Euroopa Liidus ajutine kaitse hinnanguliselt 3 826 620 Ukraina sõjapõgenikule. Kõige enam on Ukraina sõjapõgenikud asunud elama Saksamaale (25,3%), Poola (25,1%) ja Tšehhi Vabariiki (11,3%). Sõjapõgenike suhtarv 1000 elaniku kohta oli suurim Iirimaa (0,9), Eestis (0,9) ja Poolas (0,8).

Eestis ajutise kaitse saanud Ukraina sõjapõgenikest moodustavad naised ligi poole (48%), alaealised pea kolmandiku (34%) ning mehed 18%.

Joonis 6. Eesti olulisemad poliitilised otsused alates sõja algusest Ukrainas

24.02.22: Poliitset- ja piirivalveamet peadirektori korraldusega anti Ukraina kodanikele Eestisse saabumiseks ja ajutiseks viibimiseks seaduslik alus.

03.03.22: Avati esimene Ukraina sõjapõgenike vastuvõtukeskus Tallinnas ning mitmed vastuvõtupunktid teistes linnades.

08.03.22: Eesti kinnitas Ukraina sõjapõgenikele ajutise kaitse andmise Vabariigi Valitsuse korraldusega „Ajutise kaitse kohaldamine“.

10.03.22: Eesti välisministri Moskvas, Peterburs, Pihkvas ja Minski ning välise teenuseosutaja viisa-keskused Venemaa Föderatsioonis ja Vaigvenes peatasid viisatootluste vastuvõtmise.

08.04.22: Vabariigi Valitsus kehtestas sanktsiooni Venemaa Föderatsiooni ja Vaigvenes kodanikele Eestis töötamise piiramiseks.

14.05.22: Iüstused muudatused Välisministeeriumis, mis andsid Ukraina sõjapõgenikele seadusliku aluse Eestisse saabumiseks ja siin viibimiseks, samuti leevendati töötamise nõudeid.

08.09.22: Vabariigi Valitsus võttis vastu korralduse Venemaa Föderatsiooni kodanike riigipiiri ületamise ajutiseks piiramiseks.

13.01.23: Eesti ja Soome sõlmisid kokkuleppe, mille kohaselt on Soome valmis igapäevastel vastuvõtudele vastu võtma kuni 100 Ukraina sõjapõgenikku.

Joonis 7. Hinnanguline ajutise kaitse saajate arv Euroopa Liidu liikmesriikides ning Norras, Šveitsis ja Liechtensteinis 2022. aastal

DE	967 715	CH	72 035	NO	33 540
PL	961 340	IE	70 495	DK	32 155
CZ	432 415	FR	68 430	HU	28 905
ES	160 995	LT	65 425	EL	21 530
BG	147 385	BE	65 210	HR	18 970
IT	145 800	PT	55 920	CY	12 610
NL	109 640	SE	46 296	SI	7675
RO	100 955	FI	45 215	LU	4655
SK	95 570	EE	38 385	MT	1515
AT	87 570	LV	35 865	LI	385

Allikas: Eurostat

LISA 4

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, _____ Karina Fjodorova _____,

(autori nimi)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) minu loodud teose:

UKRAINA ÕPILASTE KOHANEMINE EESTI VABARIIGI HARIDUSSÜSTEEMIS
TALLINNA KOOLIDES _____,

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on _____ Elvira Kün _____,

(juhendaja nimi)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Karina Fjodorova

07.01.2024

/allkirjastatud digitaalselt/